

السلامة

A composite image featuring a group of men in traditional Central Asian attire standing in front of a highly ornate, colorful architectural facade. The facade is decorated with intricate floral and geometric patterns in blue, orange, and gold. A small, realistic-looking mouse is superimposed on the bottom center of the image, standing on a small, dark, rectangular object.

Митти қорин учун кезилса сарсон,
Нон ғамида чопса эркагу жувон,
Боболар битигин кемирса сичқон,
Улғайиш бўлурми, эй, азиз ўғлон?!

ҚУРЪОНИ
КАРИМ

Мухаддис محدث

info.islom.uz

Зикр аҳлидан суфранг

www.muslimaat.uz

ISLOM.UZ

islam.uz/rus

forum

e-bozor.com

e-adabiyot.uz

hilol.com

eTARIX.UZ
http://www.e-tarix.uz

halol.org

arabic.uz

NAMAZ
VAQTLARI

Таҳрир ҳайъати:
Шайх Муҳаммад Содиқ
Муҳаммад Юсуф (раис)
Тоҳир Малик.
Эркин Малик.
Абдулҳамид Турсун.
Муҳаммад Айюб Усмон.
Муҳаммад Зуфар.
Озод Мунаввар.
Исмоил Муҳаммад Содиқ
Анвар Аҳмад

“Ҳилол” ойлик электрон журнали. 4-сон.
Муассис: “Ҳилол” нашрети МЧЖ (Москва)
Бош муҳаррир: Аҳмад Муҳаммад
Бош директор: Абу Муслим

5-сон Сафар

Ойлик ижтимоий-маърифий электрон журнал

СЎЗАМОЛЛИК ФАЗИЛАТМИ?

Яқинда бир илм мажлисда қатнашишга тўғри келди. У билмаганларимизни билиш, билганлардан ўрганиш мақсадида ташкил этилганди. Аммо даврага "адашиб кириб қолган" бир "сўзамол доно"нинг бир соатча бефойда валақлашидан суҳбатнинг тамоман файзи кетди, умидлар чилпарчин, ҳафсалалар пир бўлди. Бир соатли "чиройли суҳбат"дан ҳеч нарса ололмадик, аксинча ташлаб келган юмушларимиз, исроф бўлган қимматли вақтимизга ачиниш хисси билан тарқалдик.

Замонимиз кўп гапириш, сўзамоллик қилиш фазилатга айланган, сўз бисёрлиги донолик саналган бир замон бўлди. Икки оғиз маълумотни етказиш учун соатлаб йиғилиш ўтказиладиган, шунчаки маслаҳат тарзида ҳал бўладиган бир масалани кўриш учун катта машваратлар ташкил этиладиган даврда яшаймиз. Чойхоналарда,

таъсир этмоқ, ахлоқни ўзгартирмоқ ва ҳоказо яхшиликлар қилмоқдир. Ҳолбуки, Ҳазрати Усмон лом-мим демасдан гапирган вақтидагидан кўпроқ фойда келтирди».

Доғистоннинг машҳур шоири Расул Ҳамзатов «Доғистоним» асарида бир воқеани келтиради: шоир Масковда ўқиб юрганида отаси палто олиш учун пул жўнатади. У пулни ишлатиб қўйиб, палто ололмайди. Қишки таътилда Доғистонга борганида отаси олдида ўз айбини оқлаш учун теша тегмаган баҳоналар ахтариб топади, бир-биридан қовушмаган ва ёлғон гапларни тўқиб ташлайди. Охири ҳамма нарсани чалкаштириб юборганини кўрган отаси унинг қийналишига нуқта қўяди: "Тўхта, Расул, сенга иккита савол бермоқчиман". "Бераверинг..." "Палто сотиб олдингми?" сўрайди ота. "Йўқ". "Пулни ишлатиб бўлганмисан?" яна сўрайди ота. "Ҳа". "Мана энди ҳаммаси тушунарли. Боядан

базм-гаштакларда, турли йиғилишларда соатлаб бефойда гапларни сўзлаймиз, қимматли вақтимизни, тансиқ умримизни совурамиз. Нотиклар, хатиблар, даъватчилар билимдон кўриниш, фасоҳатли гапириш мақсадида икки оғиз сўз билан тушунтирса бўладиган фикрларини етказмай, соатлаб эзмаланишадиган одат чиқаришди. "Ойнаи жаҳон" ва радио бошловчилари ҳам кўп (аммо ҳўб эмас) сўз ишлатиш пойгасида пешқадамлар сафиди. Катталардан нусха кўчираётган фарзандларимиз ҳам тобора маҳмадона, сергап, бемаъни сўзлар гапирадиган бўлиб боришяпти.

Ваҳоланки, аждодларимиз фикрларини, айтмоқчи бўлганларини икки-уч жумла билан ифодалашда шуҳрат чиқаришган. Кўп гапиришни, сўзмоллик қилишни айб, одобсизлик санашган. Бир-икки мисол: Мавлоно Жалолиддин Румийнинг «Ичиндаги ичиндадир» асарида гўзал бир ривоят бор: «Ҳазрати Усмон розийаллоҳу анҳу халифа бўлиши билан минбарга чиқди ва халқ: «Ажабо, нима дер экан?» деб кутди. Бироқ Ҳазрати Усмон индамади. Ақалли бир сўз айтмади. Фақат боқди ва халқда шундай бир ҳол пайдо бўлдики, ҳеч кимда ташқарига чиқишга мадор қолмади. Шу вақтгача қилинган юзлаб хутбалар чоғи бундай ҳол ҳосил бўлмаган, мўминлар бундай ҳол соясида ўзлари учун фойда ва сирларни ҳеч қачон бунчалик кўп кашф этишмаган эди. Усмон розийаллоҳу анҳу йиғин тугагунича гапирмади. Фақат минбардан тушаётганида: «Сиз учун фаол иймон маҳмадона иймондан ҳайрлидир», деди. У ҳақ гапни айтди. Чунки сўз айтмоқдан мақсад бир фойда бермоқ, қалбга

бери нима учун шунча бефойда сўзларни гапирдинг, қанча баҳона-сабабларни қалаштириб ташладинг, ахир бор гапни бир жуфт сўз билан ифодаласа бўларкан-ку!"

Инсонлар ортиқча сўзлашдан, беҳуда сўзларни айтишдан қайтарилган. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: **«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши сўз айтсин ёки жим турсин»** деганлар (Имом Бухорий). Абулқосим Замахшарий бундай деган: «Агар тилингни ортиқча сўзлашдан тия олмасанг, унинг жиливини шайтонга топширган бўласанг». «Эзмалик калтабинликдир», деган донишманд Қобус. «Ўз тилини идора қилолмаган одамда ҳақиқат бўлмайди», дебди ҳиндларнинг давлат арбоби Махатма Ганди.

Сергаплик ва сўзамоллик фазилат эмас, қусурдир. Чунки сўз кўпайганда мақсад унутилади. Айрим нотиклар сўзларни сохта қофиялар билан безаб, ёдлаб олинган сўзларни аямай ишлатиб одамларга ёқмоқчи бўлишади. Инсоний муносабатларда ва илм мажлисларида бу «донолик»нинг сири тезда фош бўлади. Аммо хатибларнинг хутба чоғида кишилар диққатини тортиш учун фасоҳат ва балоғат билан сўзлаши сохтакорлик ва қофиябозликка кирмайди.

Ўтмишдошларимиз оз сўзлашни, кўп фикрлашни, сўзлаганда ҳам фақат зарур, рост, фойдали сўзлашни одат қилишган, бошқаларни ҳам шунга чорлашган. Агар ақл кишиларнинг гап-сўзи микдорига кўра ўлчанганида эди, одамларнинг энг ақллиси уларнинг энг сергаплари бўлар эди. Сўзни қисқа қиладиган бўлсак, сўзамолликдан қўрқайлик!

يَتَّيِبُهُمُ اللَّهُ وَيُخْرِجُهُمُ إِلَى سَبِيلِ
 اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ
 عَلِيمٌ

“Эй иймон келтирганлар! Сизлардан ким дини-
 дан қайтса, Аллоҳ албатта Ўзи севадиган ва улар
 ҳам Аллоҳни севадиган қавмни келтиради. Улар
 мўминларга хокисор, кофирларга қаттиққўлдилар,
 Аллоҳ йўлида жиҳод қилишади ва маломатчининг
 маломатидан қўрқишмайди. Бу, Аллоҳнинг фаз-
 ли бўлиб, хоҳлаган одамига беради. Аллоҳ фаз-
 ли-карами кенг ва билувчи Зотдир” (Моид, 54).

УММАТНИНГ ШАРАФЛИ ВАЗИФАСИ

Аллоҳ таоло динининг ер юзида барқарор бўлишини ирода этган. Бу иродани юзага чиқаришда баъзи бандаларини восита – сабаб қилади. Мана шу шарафли ишга мусулмон уммати танланган. Ким бу шарафни етарли тақдир этса, чин қалбидан ихлос билан бу динга хизмат қилади. Бу дин йўлида жонини ҳам, молини ҳам бахш этади. Аммо ким бу улкан бахтнинг қадрига етмаса, турли баҳоналар билан Исломдан қайтса – муртад бўлса, ёмонлиги ўзигади. Исломга ҳеч қандай зарар етмайди. Қайтага, унга ўхшаган номаъқул шахслардан холи бўлади. Аллоҳ ундайларга муҳтож эмас.

«Аллоҳ, албатта, Ўзи севадиган ва улар ҳам Аллоҳни севадиган қавмни келтиради». Демак, Аллоҳ таоло Ўз динининг ер юзида барқарор бўлишига восита қилган бандалари алоҳида сифатларга эгадилар. Биринчиси – ўзаро муҳаббат. Яъни, Аллоҳ уларни севади, улар ҳам Аллоҳни севадилар. Бу ўзаро муҳаббат энг катта ва қувватли боғланишдир. Аллоҳнинг динига хизмат қилувчиларга, ўша динда мустаҳкам турувчиларга Аллоҳнинг муҳаббати насиб бўлар экан. Дунёда ўзини билган инсон учун бундан улкан бахт йўқ. Ожиз бир инсоннинг муҳаббатига сазовор бўлган шахс ўзини қанчалар бахтли-саодатли ҳис этади. Биз сўз юритаётган муҳаббат эса, ҳамма бандаларнинг Робби, бутун оламларнинг Холиқи, икки дунёнинг Молики, барча махлуқотлар қатори бандаларнинг ҳам Холиқи, уларга жон ато қилган, нозу неъмат берган, қиёмат куни ҳисоб-китоб қиладиган Зотнинг муҳаббати! Аллоҳнинг маҳбуби бўлишдан юқори бахт йўқ. Шу билан бирга, бу муҳаббатга эришишнинг фақат бир йўли бор – мусулмон бўлиш, ихлосли мусулмон бўлиш. Аввалги оятда зикр қилинганидек, тили билан иймон келтириб, дилда мунофиқлик ё куфрга кетиш ёки қалбида касаллик билан эмас.

Аллоҳнинг муҳаббатини қозонган бандаларнинг ўзлари ҳам Аллоҳни севадилар. Демак, севги-муҳаббат икки тарафламандир. Аллоҳни севиш қандай улкан бахт! Бу севги дунёдаги ҳамма севгилардан устун туради. Бу севги жо бўлган қалбда бошқа севгилар ҳам соғлом бўлади. Аллоҳни севувчи одам доимо ўз Маҳбуби розилиги учун ҳаракат қилади. Ўзида шундай севги пайдо қила олган одам дунёни ҳам бошқача кўради. Дунёдаги ҳамма нарсани ўз қадр-қиммати билан танийди. Фақат мусулмон инсонгина бундай севгига мушарраф бўла олади. Бошқалар бу бахтдан бебаҳрадилар.

Мазкур бандаларнинг сифатларидан яна бири: «Улар мўминларга хокисор, кофирларга қаттиққўл»дилар. Яъни, Аллоҳ ўз динини Ер юзида муқаррар қилиш учун танлаган бандалари аввало мўминларга хокисор (тавозуъли) бўладилар. Иймон (дин) қардошлари билан ўзаро

муомалаларда мулойим, лутфли, ширинсўз бўладилар. Меҳрибон, шафоатлидилар. Мўмин биродарларига ҳеч озор бермайдилар. Бу ҳоллари улар учун пастлик ёки хорлик эмас, балки Аллоҳнинг дини йўлидаги қардошликлари ҳурмати, диний биродарлик туйғусидир. Бу қардошлик туфайли туғилган мўминлараро муҳаббат тилёғламалик, сунъий муомалалар, ялтоқланишларни ўртадан кўтаради, уларнинг алоқаларини соф иймон ва Ислом алоқасига айлантиради. Шу билан бирга, мазкур кишилар кофирларга қаттиққўлдилар. Чунки уларнинг кофирлар билан бўладиган алоқалари якка шахс алоқалари эмас, балки бу доирадан юқори турадиган алоқадир. Яъни, бу ерда гап шахсий алоқа ҳақида эмас, дин устида кетмоқда.

Аллоҳнинг динини Ер юзида барқарор этиш учун танлаб олинган бандаларнинг яна бир сифатлари шуки, улар «Аллоҳ йўлида жиҳод қилишади». Аллоҳнинг динини, шариатини, иродасини Ер юзида барқарор қилиш учун энг зарур нарсаси – Аллоҳнинг йўлида жиҳод қилишдир. Аллоҳнинг динини Ер юзида барқарор этиш учун танлаб олинган кишилар шахсий мақсадлар йўлида эмас, фирқа, тоифа, қабилалари манфаати учун эмас, қандайдир тўзум ёки «дохийлар» йўлида эмас, балки фақат Аллоҳ йўлида жиҳод қиладилар. Улар Ер юзида Аллоҳнинг дини қарор топиши, шариати жорий бўлиши, ҳукми юртилиши учун кураш олиб борадилар, лекин бу осон иш эмас. Аллоҳнинг йўлида жиҳод қилмоқчи бўлганларнинг йўлларида тўсиқлар кўп. Энг катта тўсиқлардан бири ўз нафсларидир. Нафсий тўсиқларининг бошида турли мулоҳазалар, баҳоналар туради. Жумладан, «одамлар нима дер экан, маломат қилишмасмикан» деган хаёллар ўтади. Аммо, бу хаёлларга берилмаслик керак. Чунки, Аллоҳ Ўз динини Ер юзида барқарор этишга ихтиёр қилган бандаларини таърифлаётди: «ва маломатчининг маломатидан қўрқишмайди», демоқда.

Аллоҳ йўлида жиҳод қиладиган одамга маломатчиларнинг маломатидан қўрқишнинг нима кераги бор? Маломатчилик кенг тарқалган дард. Нима иш қилсанг ҳам, одамлар барибир маломат этавериши мумкин. Шунинг учун, Аллоҳнинг айтганидан қолмаслик керак. Агар маломатчилар маломатидан қўрқиб, уларга риоя қилинса, жиҳод Аллоҳ учун эмас, улар учун бўлиб қолади. Қолаверса, маломатчилар ким ўзи? Нима қилиб бера олади улар? Бирор ишни бажаришда, уларни баҳолаш ва тақдирлашда Аллоҳнинг йўл-йўриғи лозим ва тақдир ҳамма нарсадан устундир.

«Бу, Аллоҳнинг фазли бўлиб, хоҳлаган одамига беради. Аллоҳ фазли карами кенг ва билувчи Зотдир». Аллоҳнинг бундай кенг фазли-карамидан баҳраманд бўлган кишилар бу улғу иноятнинг қадрига етишлари лозим. Бу

ояти карима мусулмонларнинг ноумид бўлмасликлари учун катта далилдир. Аллоҳ хоҳлаган пайтида, хоҳлаган одамлар ила Ер юзида Ўз динини барқарор қилиб олади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам даврларида диндан қайтганларнинг ва кофирларнинг умидларини пучга чиқариб, ихлосли саҳобалар авлодини олиб келди. Исломи Ер юзида барқарор бўлди. Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ розийаллоҳу анҳу даврларида баъзи қабилалар диндан қайтди, фитна чиқди ва Исломи хавф остида қолди. Аммо Аллоҳ таоло яна ихлосли мусулмонларни – ушбу оятда сифатлари зикр қилинган зотларни келтириб, динининг Ер юзидаги барқарорлигини таъминлади.

Бир минг тўрт юз йилдан зиёд тарихи давомида Исломи дини ўзига қарши чиқувчиларни кўп кўрди. Уларнинг ҳаммаси ҳам ўтиб кетди. Аммо, Исломи боқий қолди. Масалан, мўғуллар яшин тезлигида ҳамма жойларни босиб олишди. Шаҳарларни хароб этиб, одамларни қиришди, китобларни ўтга ёқишди. Улар қаршисига чиқадиغان қавм қолмади. Уларнинг енгилмаслиги ҳақида афсонаомуз гаплар тарқалди.

Мусулмон тарихчиларнинг ёзишларича, ҳолат шу даражага етганки, бир мўғул кўчада мусулмонни кўриб қолиб: «Ҳой мусулмон, қиличим уйда қолибди, сен жойингда туриб тур, мен бориб қиличимни олиб келиб сени ўлдираман», деса, мусулмон туриб берган. У қиличини олиб келиб, мусулмонни ўлдирган экан.

Бошқа гувоҳларнинг айтишларича, бир мўғул аёл бир гузар мусулмон эркакни ўлдирган. Ҳатто мусулмонлар орасида, Қуръонда зикр қилинган яъжуж-маъжуж шулар бўлса керак, деган фикр ҳам тарқалган. Аммо, ўзини билган мусулмонлар ушбу оят ва бошқа ояту ҳадисларга таяниб, умидни узишмаган. Аллоҳ Ўз динини Ер юзида барқарор этиш учун ихтиёр қилган қавмдан бўлиш орзуси ила ўзларида ўша қавмнинг сифатларини мужассамлаштириш йўлида тинмай ҳаракат қилишган, Аллоҳ йўлида жиҳод этиб, маломатчиларнинг маломатидан қўрқишмаган. Айни Жолут номли жойда мўғуллар биринчи бор тор-мор этилган. Сўнгра, аста-секин ҳамма Исломи диёрлари озод қилинган. Ўзига хос мўъжиза ҳисобланган бу ғалабада бошқа омиллар қатори руҳий-маънавий омил алоҳида аҳамият касб этган. Мусулмонлар мўғуллардан ҳарбий жиҳатдан енгилсалар ҳам, юртлари босиб олинса ҳам, руҳий-маънавий жиҳатдан енгилмаганлар, қалбларини мўғуллар босиб ололмаган. Улар: «Мўғуллар мушрик-кофирлардир, аслида, улар ҳеч нарсага арзимайдилар, биз мусулмонлармиз, ҳақ биз билан, биз ғолиб бўлишимиз керак, аммо бизнинг айбимиз – динга амал қилишдаги камчиликларимиз туфайли мўғуллар вақтинчалик устун келиб турибди. Агар ғолиб келмоқчи бўлсак, ўзимизни тузатайлик, айбларимизни йўқотайлик ва динимизга тўлиқ амал қилайлик», деб тўғри мулоҳаза юритишди, шу йўлда ҳаракат қилишди. Оқибатда, Аллоҳ улардан баъзиларини Ўз динини Ер юзида қайтадан қарор топтиришига ихтиёр қилди. Мўғуллар салтанати парча-парча этилди. Аллоҳнинг дини Ер юзида барқарор бўлди.

Кейин Оврупадан Исломига қарши салибчи насоролар чиқди. Рим папаси чақириғи ила Оврупа подшоҳлари жамланиб, куч йиғдилар ва мусулмонларга қарши қатлиом эълон қилдилар. Жаҳон тарихи бунга ўхшаш ваҳшиёна ҳаракатни кам кўрган. Салибчилар номи мусулмон бўлган жон борки, аямай ўлдираверди. Қонлар

дарё каби оқди. Мовий Ўрта Ер денгизи мусулмон қони ила қизил тусга кирди. Салибчилар Шомни, Фаластинни ва бошқа жойларни босиб олиб, юз йиллар давомида ҳукмларини юритишди. Аммо мусулмонлар салибчиларга нисбатан ҳам худди мўғулларга бўлган муносабатда бўлдилар: “Булар ҳам кофирдир, улар ноҳақдир, ҳарбий ғалабалари вақтинчалик. Биз мусулмонлармиз, биз ҳақмиз. Салибчилардан мағлубиятга учраганимиз уларнинг кучли эканларидан эмас, бизнинг заифлигимиздандир. Динимизга амал қилишда сусткашлик қилишимиздандир”, деган фикрда бўлдилар. Шу билан бирга, ўзларидаги нуқсонларни тузатиб, Аллоҳ Ўз динини Ер юзида барқарор қилиш учун ихтиёр қилган қавмлардан бўлишга ҳаракат қилдилар. Оқибатда Аллоҳ таоло асли курд миллатига мансуб мухлис мусулмон Салоҳиддин Айюбий бошчилигида ўзининг йўлида жиҳод қиладиган ва маломатчиларнинг маломатидан қўрқмайдиган бир қавмни юбориб, Ер юзида ўз динини барқарор қилди.

Ҳозирги пайтда мусулмонлар яна бир тушқунликни бошларидан кечирмоқдалар. Дунё кофирлари бирлашиб, уларни эзиб турибди. Муртадлар ҳаддан зиёд кўпайган пайти. Ҳар қадамда мунофиқлар. Энг ёмони, руҳий-маънавий ҳолат ҳам бузилган. Ҳозир кофирларга, муртадларга ва мунофиқларга нафрат билан эмас, ҳавас билан қараш одат тусига кирди. Уларга тақлид қиладиганлар ва эргашадиганлар урчиди. Айни чоқда, руҳий-маънавий устунлигини ҳис этадиган мусулмонлар сони ҳам кундан-кунга кўпайиб бормоқда. Улар ҳозирги мағлубиятнинг негизини тушунадилар. Маломатчиларнинг маломатидан қўрқмай, ҳар қандай шароитда Аллоҳ йўлида ҳаракат қиладилар.

Ҳозирги ноқулай ҳолатдан қутулиш учун мусулмонлар ушбу оятда зикр қилинган сифатларни ўзларида мужассам этишлари лозим. Бунинг учун эса, тинмай жидду жаҳд, ҳаракат қилиш керак. Ана шундагина Аллоҳнинг динини Ер юзида барқарор этишга ихтиёр қилинган қавм пайдо бўлади. Аллоҳнинг ваъдаси яна бир бор зухур этади.

(“Тафсири Ҳилал”, 2-жилд, 77-81-бетлар).

КИМНИНГ ИСЛОМИ ЯХШИ?

Абдуллоҳ ибн Амрдан (розияллоҳу анҳу) ривоят қилинади: «**Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан: «Кимнинг Исломи яхши?» деб сўради. «Таом берганнинг ҳамда таниган ва танимаганга салом берганнинг», дедилар»** (Имом Бухорий, Муслим, Абу Довуд, Насоий ривояти).

Шарҳ: Бир киши Пайғамбаримиздан Исломдаги кишининг энг яхши фазилатлари ҳақида сўради. Ислом ўзи яхши нарсаси, лекин сўровчи ўша яхши нарсанинг ҳам энг афзали ҳақида сўраган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, Исломдаги одамнинг энг яхши фазилатларидан иккитасини айтиб берганлар. Нима учун айнан шу икки нарсани зикр қилганлар? Уламоларимизнинг айтишларича, бировга яхшилик қилиш, асосан, икки хил бўлади: Биринчиси, моддий яхшилик бўлиб, унинг энг боши бошқаларни таомлантириш. Иккинчиси, маънавий яхшилик бўлиб, унинг боши салом беришдир, деганлар.

Шу билан бирга, савол берилган жой, вақт ва одамларнинг ҳолати ҳам эътиборга олинган. Айниқса, Пайғамбаримиз бошчиликларидан саҳобалар янги ҳижрат қилиб келганларида Мадинаи мунавварада очлик ҳукм сурар эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам ўша вақтда бировга овқат бериш, очнинг қорнини тўйдиришга жуда кўп тарғиб қилганлар. Шунингдек, танигану танимаган одамга салом беришни ҳам лозим санаганлар.

Ислом динининг ушбу икки фазилати ҳақида қанча кўп гапирилса, шунча оз. Чунки бу икки нарсаси инсониятга кўплаб хайр-барака келтиради.

Оч кишиларга таом беришни диннинг энг афзал амалларидан қилган яна бошқа қайси дин ёки мафкура бор?! Фақат Қуръони карим ўз оятларида очларга таом беришни энг яхши амаллардан бири ҳисоблаган, ўзи муҳтож бўлсада, таомини мискин, етим ва асирларга бериш мусулмонликнинг олиймақом сифатларидан эканини таъкидлаган.

Фақат Ислом дини иймон комиллигини очларга таом беришга боғлаган. Ҳа, фақат Исломгина – Аллоҳнинг охириги ва мукамал динигина шундай қилиши мумкин. Бу ишни иймон даражасига кўтарган, Ислом тарбиясини топган ҳақиқий мусулмонларнинг дунё халқлари тарихида мисли кўрилмаган даражада саҳий бўлишлари ҳам шундан. Фақат Муҳаммад мустафо соллаллоҳу алайҳи васалламнинг дорулфунунларида таҳсил кўрганларгина бу ишни қойилмақом қилиб адо этишлари мумкин.

Очарчилик пайти. Мадинаи Мунавварага ҳазрати Усмонга тегишли озиқ-овқат қарвони етиб келди. Бозор чаққонлигидан хабардор савдогарлар эрталабдан қарвонни ўраб олишди. Ким ошди савдоси бошланди. Бир савдогар бир нархни айтди. Мол эгаси ҳазрати Усмон: «Менга бу нархдан юқори нарх ваъда қилинган», дедилар. Савдогарлар бирин-кетин ўз имконлари етадиган нархларни айтиб чиқишди. Ҳаммасига ҳам ҳазрати Усмон розияллоҳу анҳу: «Менга бу нархдан юқори нарх ваъда қилинган», дедилар. Охири савдогарлар: «Мадинада биздан бошқа савдогар қолмади, ким сенга бундоқ юқори нарх ваъда қилди, ахир?» деб сўрашди. Шунда ҳазрати Усмон: «Аллоҳ таоло: ким очларга таом берса, ўн баробар қилиб савоб бераман, деган. Ҳамма молим Мадина фуқаро ва мискинларига садақа бўлсин», дедилар. Қани, ҳазрати Усмондан бошқа бу ишни ким ҳам қила олади?

Халифа Умари Одил кечаси ҳеч кимга билдирмай

одамлар ҳолидан хабар олиб юрарди. Бир аёл овқат топа олмаганидан қозонга куруқ сув қуйиб, тагига олов ёқаркан: «Сабр қилинглар, ҳозир таом пишади», деб болаларни ухлатишга уринаётганини кўрди. Халифа дарҳол ортга қайтиб Байтулмолдан бир қоп таомни ажратиб, ҳамроҳидан қопни орқалатиб қўйишда ёрдам сўради. Ҳамроҳи: «Эй мўминлар амири, ижозат беринг, юкни мен кўтариб бораёй», деди. Шунда ҳазрати Умар розияллоҳу анҳу: «Агар қиёмат куни ўша оиланинг оч қолгани гуноҳини ҳам ўрнимга кўтарадиган бўлсанг, бу юкни кўтар, бўлмаса, ўзимга қўйиб бер, ўзим кўтараёй», дедилар. Сўнгра қопни ўзлари кўтариб олиб бордилар. Оддий мусулмонлар, ҳатто ўзи овқатга муҳтожларининг ҳам қўлидаги таомини ўзгага тутиши фақат Ислом тарбиясидандир.

«Ассалому алайкум» исломий сўрашиш, исломий табрикдир. Турли халқ, миллат ва элатлар турлича сўрашадилар. Бир-бири билан кўришган одамлар «хайрли эрта», «яхшимисиз», «саодатли бўлинг», каби иборалар орқали ўзаро истак билдирадилар. Лекин ҳеч ким, ҳеч бир тузум, ҳеч бир жамият ёки фалсафа «Ассалому алайкум ва раҳматуллоҳи ва баракатуҳу», яъни, «Сизга тинч-лик, саломатлик, Аллоҳнинг раҳмати ва баракалари бўлсин», деб сўрашишни ўзининг энг афзал ишларидан қилмаган, ибодат даражасига кўтармаган. Таниса-танимаса, кўрган одамга салом берсин, демаган, салом бериш – суннат, алик олиш – вожиб, демаган. Кўринишидан оддийгина бу нарсаси оламшумул аҳамият кашф этишини мусулмонларгина биладилар.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинандиган фойдалар:

1. Муҳтож кишиларни таом билан таъминлаш энг фазилатли иш экани ва бунга тарғиб.

2. Танигану танимаган мусулмонларга салом беришни йўлга қўйиш зарурлиги.

3. Энг яхши нарсаларни билганлардан сўраб ўрганиш кераклиги.

4. Исломдаги амаллар бир-биридан афзал бўлиши.

Ислом дини ушбу ҳадисда кўтарган икки масаланинг ҳикмати қанчалик катта экани бугунги кунимизда яққол намоён бўлмоқда. Дунёда ҳар дақиқада бир қанча гўдақлар, кекса кишилар, эркак ва аёллар очликдан ўлмоқда. Ҳа, айнан таом етишмаганидан ўлмоқда. Аслида эса, улар таом танқислигидан эмас, Ислом етишмаганидан ўлмоқда. Чунки Исломдан беҳабарлар, Исломга амал қилмайдиганлар шунча одам очдан ўлаётган бир пайтда, уларга ўхшаганлардан бир неча марта кўп одамга етиб-ортадиган таомни исроф қилиб, ташлаб юборишмоқда. Савдогарлар нарх тушмасин, деб ортиб қолган таомларини камбағалларга бермай, бошқа йўл билан йўқ қилишмоқда. Очларга таом бериш ҳақидаги хабарларнинг кўпи сохта, риё учун қилинаётган ташвиқот, холос. Исломсиз бу муаммони ҳал қилиш қийинлиги кундан-кунга ойдинлашиб бормоқда.

Салом бериш ва ундан кўзланган мақсадлар ҳам бугунги кунимизнинг жуда муҳим масаласидир. Кишилар бир-бирлари билан яхши муносабатда бўлишлари зарур. Бир-бирлари билан ҳар кўрганда саломлашиб, бир-бирларига тинчлик-омонлик, саломатлик, Аллоҳнинг раҳмати ва баракасини сўраб туришлари, тинч-тотув, дўст-биродар бўлиб яшашлари лозим.

(“Ҳадис ва Ҳаёт”, 2-жилд, 166-168-бетлар).

АСРАНДИ БОЛА

Бошқа ота-она қарамоғига, «фарзандлигига» олиб, тарбия қилинган бола Ислом фиқҳида «асранди бола» дейилади. Етимни, ёки қийинчиликда қолган оиланинг боласини олиб, шариат ҳукмига мувофиқ боқиш, тарбиялаш жуда ҳам савоб иш. Лекин Қуръони каримнинг (Аҳзоб, 4–5) ҳукмига кўра, бировнинг боласини «ўз фарзандим» дейиш ҳаромдир. Бундай қилган одам гуноҳкор бўлади. Тутинган ўғил фарзанд ўрнига ўтмайди. Аллоҳ субҳанаҳу ва таоло: тарбияга олинган фарзандларни асраб олган одамнинг номи билан эмас, ўз ҳақиқий отаси номи билан чақиринглар, деб тўғри йўлга ҳидоят қилади. Мабодо асраб олинган боланинг ҳақиқий отаси ким экани маълум бўлмаса, улар сизга Ислом дини бўйича «қардошларингиз ва дўстларингиздир». Илоҳий ҳукм: «дин қардошим» ёки «дўстим» деб мурожаат қилишга буюради, «Ўғлим», «фарзандим» деб мурожаат қилиш дуруст эмас.

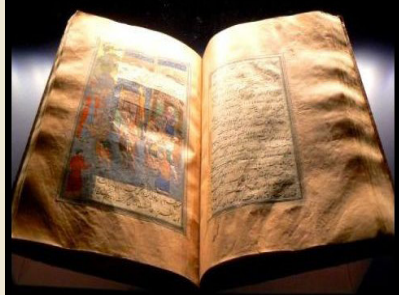
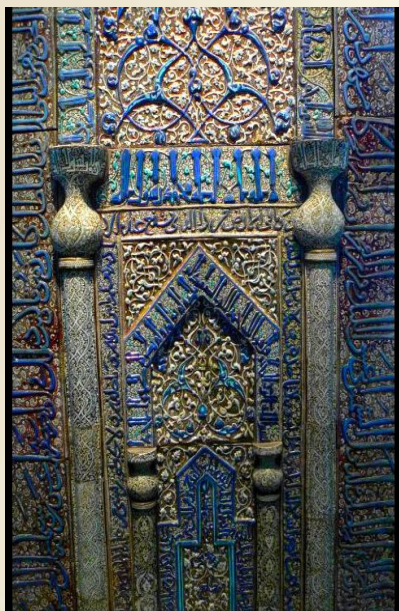
Инсон наслини сақлаб қолиш асосий исломий масалалардан

бири бўлганидан никоҳ, талоқ, идда ва шунга ўхшаш кўпгина шаръий ҳукмлар юритилган. Булар ҳаммаси инсон наслининг тоза, пок, очиқ ойдин ва шаффоф бўлишига қаратилган. Агар шундай қилинмаса, ҳаром-ҳалол аралашиб, ота боласини, бола отасини, она қизини, қиз онасини, ака синглисини, сингил акасини танимайдиган бўлиб қолади. Инсоният ҳалокатга учрайди. Насли бегона болани ўз наслидан бўлган болалари қаторига қўшиш билан кўпгина ҳаром-ҳариш ишлар юзага чиқади: маҳрамлик-номаҳрамлик қоидалари бузилади; бир куни келиб, ота ўз қизига ёки ака синглисига уйланиб қолиши эҳтимоли бўлади; мерос масаласида ва бошқа кўпгина масалаларда ҳам ўнглаб бўлмас хатолар юзага келиши мумкин. Шунинг учун ҳам Исломда бу иш ҳаром қилинган. Айни чоқда, асранди бола бировни «отам» деб танлаши ҳам катта гуноҳдир. Имом Бухорий ва имом Муслим ривоят қилишларича, Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Ким ўзи билиб туриб отасидан

бошқанинг боласиман деб даъво қилса, унга жаннат ҳаромдир», деганлар. Шариатда никоҳ ва мерос масалаларида бундай болалар асраб олган оила учун бегоналар билан баробар. Масалан, бир оилада асранди ўғил вояга етса, шу оиладаги «сингилга» уйланиши мумкин. Маълумки, ўз пушти камаридан бўлган ўғлининг хотини, яъни, келини ота учун абадий маҳрам саналади, лекин асранди боланинг хотини тутинган «ота» учун фақат вақтинчалик маҳрам бўлади. Агар асранди фарзанд хотинини талоқ қилса, тутинган ота унга уйланиши мумкин. Худди бегона бир аёлга уйланигидек. Чунки асранди ўғил насл-насаб жиҳатидан ҳеч қачон ҳақиқий фарзанд каби бўлолмайди.

Манба: Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. «Тафсири Ҳилол». 2-нашр. 4-жуз. Т., «Шарқ», 2006, 542–600-б.

АДОЛАТ

“Адолат” сўзи арабча “адл”дан бўлиб, одиллик, ҳаққонийлик, тўғрилик маъноларини англатади. Ҳар ишда одил бўлиш, золим бўлмаслик, ҳақсизлик қилмаслик жуда аҳамиятли, гўзал ахлоқдандир. Хотинига, фарзандига, қўшнисига, халқига, ўзига ва бутун инсониятга ишда ва бошқа ҳар қандай муносабатларда адолатли бўлиш керак. Чунки Аллоҳ таоло адолатга – исломий мутлақ адолатга буюрган (Наҳл, 90). Бу адолатга кўра, ҳар бир шахсга, жамоатга ва ҳар бир қавмга одилона муомалада бўлинади, ҳавойи нафсга, дўстлик ёки душманликка, насабга, қудачилик ёки қариндошликка, бойлик ёки камбағалликка, кучлилик ёки заифликка қараб муомала қилинмайди. Ҳамма учун ўлчов бир. Чунки Ислом бутун дунёда адолатни ҳукм сурдириш учун юборилган диндир (Шўро, 15). Бутун борлиқни ўзига хос ўлчов билан яратган Аллоҳ таоло дунёдаги барча инсоний тушунча ва муносабатларни илоҳий адолат ўлчови – Қуръони карим ва Ҳадиси шариф таълимотларига таянган ҳолда Ислом шариати асосида йўлга қўйишга буюрган (Ар-Роҳман, 9). Масалан, ўлчов ва тарозида адолатли бўлиш ҳеч кимга ҳеч қандай оғирлик туғдирмайди (Анъом, 152). Ҳақиқий адолат Аллоҳдан ҳақиқий кўрқадиган

қалб эгасидагина содир бўлиши мумкин. Чунки фақат тақволи кишигина «Албатта, Аллоҳ ишларингиздан хабардор Зотдир» (5:8), деган огоҳлантиришни ҳақиқати билан ҳис этади ва диндор ё динсизлигидан қатъи назар, барча одамлар орасида адолатли ҳукм юритишни бурчи, деб билади (Нисо, 58). «Бир соатли адолатли ҳукм қирқ йиллик ибодатга тенгдир» мазмунли ҳадиси шариф бор. Бу дегани, душманга нисбатан ҳам адолатли бўлиш керак, деганидир. Бу иш унча-мунча одамнинг қўлидан келмайди. Аммо имон, Ислом неъматидан баҳраманд бўлганларга, Аллоҳ таоло розилигини кўзлаб ҳаёт кечираётганларга бу иш ҳам айна кўзланган мақсаддир.

Ҳаётдаги жуда нозик ва масъулиятли иш бўлган гувоҳликда ҳам адолат ила туриш буюрилган (Нисо, 135).

И с л о м д а кўпхотинли киши иродасига боғлиқ ишларда - уй-жой ва нафақа масаласида, муомала, бирга ётиш, эр-хотинлик ҳуқуқларини адо этиш ва бошқа шунга ўхшаш масалаларда хотинлари ўртасида тўлиқ адолат қилишга буюрилган. Аммо иродасига боғлиқ бўлмаган масалада — муҳаббат борасида минг уринса ҳам адолат бўлмаслиги таъкидланган (Нисо, 129). Кўпхотинли киши яхши кўрган хотини

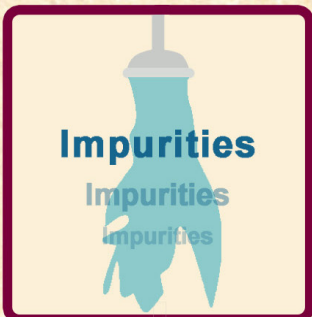
билан доимо бирга бўлиб, бошқасини тарк этиши шариатга тўғри келмайди. Қуръони каримда: «(Мудом) адолат қилинглари! Чунки Аллоҳ адолат қилувчиларни севар», деб марҳамат қилинган (Ҳужурот, 9).

Р а с у л у л л о х (соллаллоҳу алайҳи ва саллам): «Уч тоифа жаннат аҳлидир: адолатга муваффақ бўлган подшоҳ; қариндошлари ва мусулмон биродарларига раҳмли ҳамда қалби юмшоқ киши; болалари кўп ва ўзи муҳтож бўлса-да тиланчилик қилмайдиган киши», дедилар. Албатта, адолатсизлик энг ёмон хулқлардандир.

С а й ф у л л о х АШУРОВ.

Манбалар: 1) Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Тафсири Ҳилол”. 2-нашр. 1- жуз. Т., «Мовароуннаҳр», 2005, 562–565-б.; 629-б.; 2) Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Тафсири Ҳилол”. 2-нашр. 2-жуз. Т., «Мовароуннаҳр», 2005, 25–26-б.; 3) Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. “Тафсири Ҳилол”. 2-нашр. 3-жуз. Т., «Шарқ», 2006, 369-б.; 4) “Ислом”. Энциклопедия. Т., «Ўзбекистон Миллий энциклопедияси» нашриёти, 2004, 20-б.; 5) Маҳмуд Ассад Жўшон. “Ислом, тасаввуф ва ахлоқ”. Т., «Истиқлол», 2000, 133-б.; 6) Абу Закариё Яҳё ибн Шараф Нававий. “Риёзус солиҳин (Солиҳлар гулшани). Т., «Мовароуннаҳр», 2006, 332–334-б.

ҒУСЛ

Ғуслнинг «бир нарсанинг устидан сув оқизиш» маъноси бор. Шариатда эса Аллоҳ таолога яқинлик ниятида баданнинг ҳамма ерига сув оқизиш тозалаш ғусл, дейилади. Инсон шаръан тайин қилинган ҳолларда (масалан, аёли билан жинсий алоқадан сўнг ёки уйқусида бўлганиб қолган бўлса) вужудидаги нопокликларни кетказиш учун ғусл қилиб тозаланиши шарт. Ғусл қилиши лозим бўлган одам ғусл қилмасдан намоз ўқиши, Қуръон ушлаши ёки тиловат қилиши, масжидга кириши ва бошқа ибодатларни адо этиши мумкин эмас. Ҳаж ва умра учун ихромга кириш, жума ва ҳайит намозлари олдидан ғусл қилиш суннат амаллардан саналади.

Ғуслнинг фарзлари

- а) оғизни (халқумгача ғарғара қилиб) чайиш;
- б) бурунга сув тортиб (ачиштириб) чайиш;
- в) бутун аъзоларга сув етказиб ишқалаб ювиш.

Ғуслнинг суннатлари

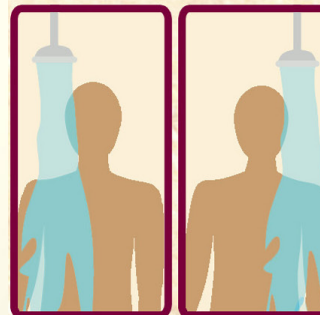
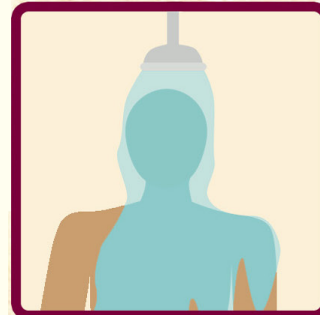
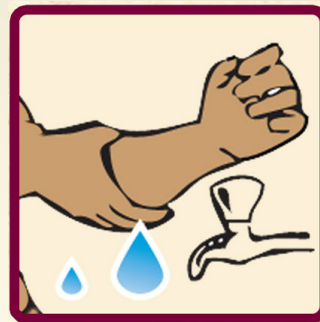
- а) ғуслни «Бисмиллаҳ...» билан бошлаш;
- б) ғуслга ният қилиш;
- в) икки қўлини бўғими билан қўшиб ювиш;
- г) олатни (жинсий аъзони) ювиш;
- д) бадандаги нажасни ювиб кетказиш;
- е) таҳорат олиш (оёқлар кейин ювилади);
- ж) баданнинг ҳамма ерига етказиб уч бора сув қуйиш;
- з) сув қуйишни бошдан бошлаш, аввал ўнг, сўнгра чап елкага сув қуйиш;
- и) икки оёқни сув тўпланган жойдан ташқарида алоҳида ювиш;
- к) сочи ўрилган аёл бошининг ўзини (соч тагини) ювиши кифоя, лекин сочи ёзиқ бўлса, сочнинг ҳаммасини ювади.

Қандай ҳолларда ғусл қилинади?

- а) жинсий аъздан шиддат ва лаззат билан маний (уруғлик суви) отилиб тушса;
- б) бир авратнинг боши иккинчи авратга кирса, яъни жинсий алоқа қилинса (бунда ҳар икки томонга ҳам ғусл лозим бўлади);
- в) уйқудан уйғонган киши бўлганиб, ўз кийимида маний ёки мазий кўрганида (булғанганини билмаса ҳам);
- г) аёлларда ҳайз тўхташи билан;
- д) нифос (туққандан кейинги қон) тўхташи билан.

Ғусл қилиш суннат бўлган ўринлар

- а) жума намози учун ғусл қилиш суннат;
- б) рамазон ва қурбон ҳайитлари намози учун ғусл қилиш суннат;
- в) ҳаж ва умра учун ихромга кириш мақсадида ғусл қилиш суннат;
- г) Арафотда (ҳаж пайтида) туриш учун ғусл қилиш суннатдир.

ХОРАЗМШОҲЛАР ДАВЛАТИ

Амударёнинг қуйи ўзанидаги кейинчалик Хива хонлиги пайдо бўлган ҳудудда жойлашган Хоразм суғорма деҳқончилигининг фаровон ўлкаларидан саналарди. Сахро ва чўллар уни ташқи оламдан узиб қўйган эди, бу ҳолат эса Хоразмга узоқ вақт мобайнида мустақил сиёсат юритиш имконини берди. Хоразм Ислом тарихида ҳижрий 93 йилдан, Қутайба ибн Муслим етакчилигидаги араб фотиҳлари кириб келганидан эътиборан тилга олина бошлади.

Ҳижрий тўртинчи асрда Амударёнинг сўл соҳилидаги Гурганж (Урганч) шаҳри катта иқтисодий ва сиёсий аҳамият касб этди. Ўша пайтда у Сибир ва Русия жанубидан чўллар орқали келадиган карвон йўлларининг сўнгги бекати эди. Маҳаллий Маъмунлар сулоласи ҳижрий 385 йили Африғийларни ағдариб, ўзига “хоразмшоҳлар” унвонини олди. Аммо Маъмунийлар ҳукмронлиги узоқ давом этмади ва Хоразм расман Сомонийлар қўл остида қолди. Ҳижрий 408 йили Маҳмуд Фазнавий Хоразмни ўз салтанатига қўшиб олишга қарор қилди ва Маъмунийлар ҳукмронлиги ниҳоясига етди. Тахминан йигирма йилча Хоразмда фазнавий ҳокимлар ҳукмронлик қилишди. Ҳижрий 432 йили Исмоил Хандон ибн Олтинтош ҳокимлик қилган вилоят ўғуз ҳукмдорларидан, Сирдарё соҳилидаги Жанда шаҳри ҳокими Шоҳ Малик қўлига ўтди, аммо ўша йилиёқ Шоҳ Маликни салжуқийлар ағдариб ташлашди ва Хоразмга ўз ҳокимларини тайинлай бошлашди.

Ҳижрий 470 йиллар атрофида Ануштегин Жарчой Хоразм ҳокими этиб тайинланди. У салжуқийлар султони Маликшоҳ саройида ҳаммомлар назоратчиси вазифасида эди. У салжуқийларнинг фазнавийларга қарши урушида иштирок

этди. Урушда одинига салжуқийлар мағлубиятга учрашди, кейинчалик эса, зафар қозонишди. Бунда Ануштегиннинг хизмати катта эди. Султон Маликшоҳ миннатдорчилик рамзи сифатида унга Хоразм ҳукмронлигини топширди. Ануштегин Хивада ўз вазифасини бажаришга киришди ва умри охиригача ҳокимлик қилди.

Ҳижрий 490 йили у вафот этганидан кейин ҳокимият қисқа муддатга турк волийларидан Экинчи ибн Қўчқор қўлига ўтди. Кейинроқ вилоят ҳокимлигига Ануштегиннинг ўғли Қутбиддин бош бўлди. У тадбирли киши эди, шу боис салжуқийлар султони Берка Яруқ уни Хоразм ҳокимлигида қолдириб, уни шоҳ унвони билан шарафлади. Хуросон устидан назорат салжуқийлардан Санжар қўлига ўтгач, у ҳам Қутбиддиннинг ваколатини тасдиқлади.

Унинг ҳукмронлиги даврида Мовароуннаҳрда Самарқанд ҳокими мусулмон динига тўғри келмайдиган ёвузликларни қилди. Шунда у қўлга олиниб, қозилар маҳкамасига тортилди ва ўлим жазосига ҳукм қилинди.

Ҳижрий 521 йили Қутбиддин ўрнини унинг ўғли Отсиз эгаллади. У бошда отаси сиёсатини давом эттирди, кейинчалик эса салжуқийларга қарамликдан қутилишга интила бошлади. Султон Санжар уни тахтдан четлатди, аммо кўп ўтмай Отсиз Хоразм устидан ҳукмронликни қайта қўлга олди. Ҳукмронлигининг охириги йилларида у қудратли подшоҳга айланди, унинг ҳукмронлиги Форс ва Хузистондан ташқари мусулмон дунёсининг бутун шарқий ўлкаларига ёйилди. Отсиз вафотидан кейин

ҳижрий 551 йили унинг ўғли Ил-Арслон ҳокимиятга келди. Унинг ҳукмронлиги даврида давлат чегаралари аста-секин кенгая борди, Хоразм осойишта ва гуллаб-яшнаган диёрга айланди. Хоразмшоҳлардан Ил-Арслон ҳижрий 567 йили вафот этди.

Ҳукмдор вафотидан кейин тахтга унинг норасида ўғли Султоншоҳ Муҳаммад ўтирди. Унинг онаси ўғли номидан мамлакатни бошқарди. Лекин ўша йилиёқ Муҳаммаднинг акаси Алоуддин Текеш Хоразмда ҳокимиятни қўлга олди. Ҳижрий 590 йили салжүкийларнинг Ироқдаги давлатини тугатди, сўнги салжүкий султон Тўғрул Иккинчи ўлдирилди.

Ҳижрий 596 йили Текеш ўрнини унинг ўғли Алоуддин Муҳаммад эгаллади. 605 йили у Ҳиротни эгаллади ва ғурийлардан Ғиёсиддин Маҳмуд билан жанг қилди. Маҳмуд мағлубиятга учраб, ўлдирилди. Шундан кейин Муҳаммад Мовароуннаҳр шимолидаги Хатига бостириб бориб, маҳаллий қабиаларга қақшатғич зарба берди. 611 йили у Кирмон, Мижрон, Синдни эгаллади, 612 йили эса Ғазнани қўлга киритди.

Ўз давлати чегараларини хийла кенгайтириб олган Алоуддин Муҳаммад Ислом оламида бир вақтлар салжүкийлар эгаллаган мартабага даъвогар эди. У халифа Насрдан алоҳида мақом талаб қилди, бироқ у Муҳаммаднинг талабини қондиришдан бош тортди. Шунда Муҳаммад ўз мамлакатида аббосий халифа Наср номини хутбага қўшиб ўқишни тақиқлади, шиаликни қабул этганини эълон қилди ва Али ибн Абу Толиб авлодларидан бирини халифа деб тан олди. Шундан кейин у халифа Насрга қарши юриш бошлади, бироқ Бағдодгача етиб боролмай, ортига қайтди.

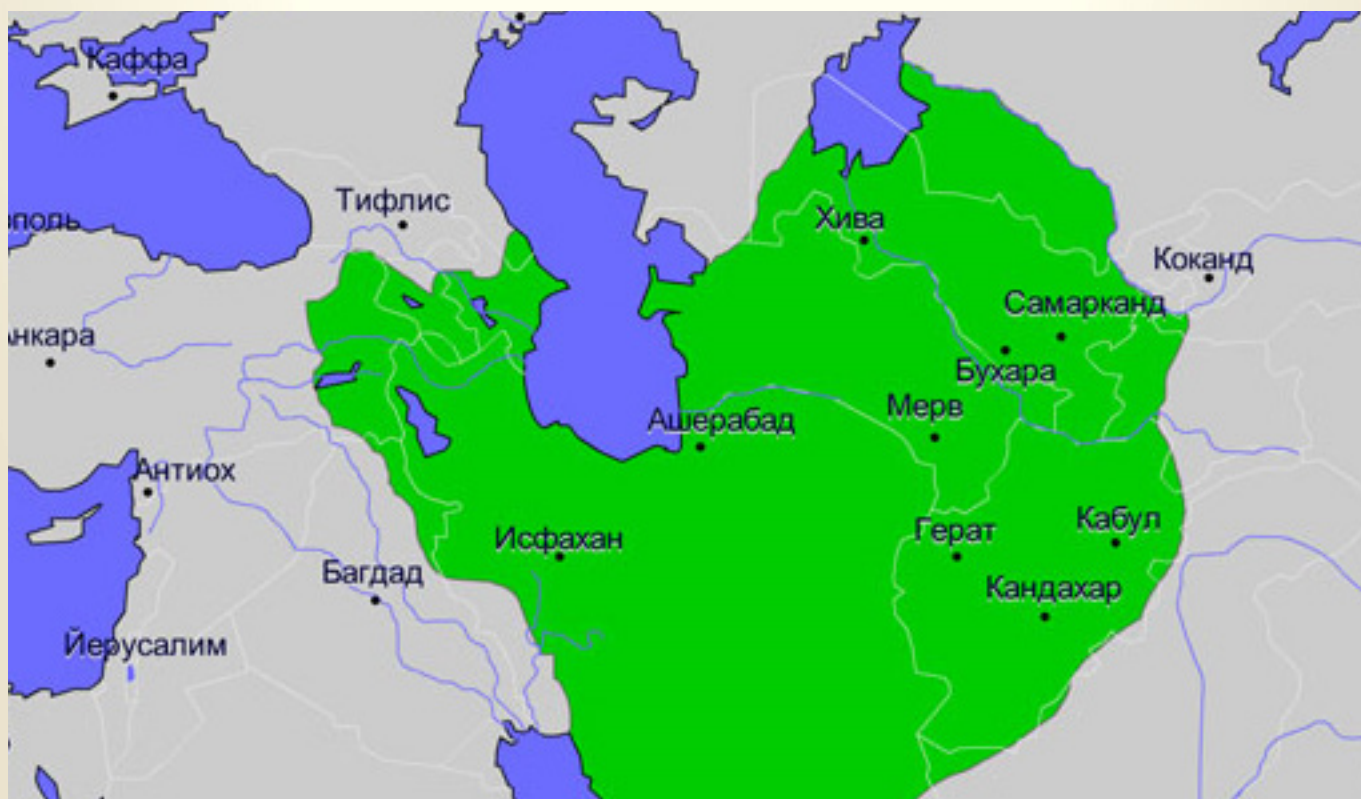
Айнан Алоуддин Муҳаммад олдинида мўғул савдогарларни, кейинроқ Чингизхон элчиларини

ўлдиришга фармон бериб, мўғулларнинг бостириб киришига сабабчи бўлди. Шу сабабдан мўғуллар босқини бошланиб кетди ва бу нафақат хоразмшоҳлар давлати, балки бутун Ислом оламига катта фожиага айланди. Алоуддин Муҳаммад мўғулларни тўхтатиб қололмади ва улар Хуросонга бостириб киришди. Хоразм шоҳи Каспий денгизидаги ороллардан бирига қочишга мажбур бўлди ва ҳижрий 617 йили ўша ерда вафот этди. Унинг ўғли ва меросхўри Жалолиддин Мангуберди ҳам у билан қочди, Орадан икки йил ўтиб Хоразмга қайтиб келди ва мўғуллар билан жанг қилди. Аммо мағлубиятга учради ва қолган-қутган аскарлари билан Ҳиндистонга қочди. Бу гар мўғуллар уни таъқиб қилишга тушди ва Жалолиддин аскарларидан кўпи Ҳинд дарёсида чўкиб кетди.

Кейинчалик Жалолиддин Мангуберди Хоразмга қайтиб, Гурганжни эгаллади. У барча мусулмон ҳукмдорларни мўғулларга қарши бирга жанг қилишга чорлади, аммо улар саркарда даъватига жавоб қилишмади. Шунини ҳам айтиб ўтиш керак, Жалолиддиннинг ўзи укаси Ғиёсиддин, аббосий халифа, Кирмон ҳокими ва туркманлар билан душманлик кайфиятида эди.

Орадан кўп ўтмай, Жалолиддин яна мўғуллардан енгилди ва яна қочишга мажбур бўлди. У ҳижрий 629 йили Курдистонда бир деҳқон томонидан ўлдирилди. Хоразмшоҳлар ушбулар эди: Алоуддин Отсиз (521/1127-551/1156); Абул Фатҳ Ил-Арслон (551/1156-567/1172); Алоуддин Текеш (567/1172-596/1200); Алоуддин Муҳаммад (596/1200-617/1220); Жалолиддин Мангуберди (617/1220-629/1231).

Ойдин Ориф ўғли АЛИЗОДА,
фалсафа фанлари доктори (Боку).

ФУРАЙҲО БИНТИ МОЛИК

Фазилатли хонадон қизи

Бу аёл Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам суҳбатларидан баҳраманд бўлиш шарафига эришган, икки дунё саодатини қўлга киритган, Аллоҳга берган аҳдига умр бўйи содиқ қолган улуғ саҳобиялардан эди. Унинг насл-насаби машҳур, ўзи ансорийлардан эди. Ансорийлар маккалик муҳожирларни севиб қабул қилган, улар муҳтож бўлиб туришганида ўзларидаги бор нарсани улар билан баҳам кўрган, уйининг тўридан жой берган, оғзидаги лўқмасини тутган, ҳатто касби-корига ўргатган мадиналик мусулмонлар эди. Иймон билан шарафланишганидан сўнг Аллоҳ таоло уларни қалбларига суюмли бир ном – «ансорийлар» (Аллоҳ йўлида ёрдам берувчилар) лақаби билан тақдирлади.

Ансорийлар Маккада биринчи бўлиб Ислонни таниган, бунинг орқасидан катта хўрлик-машаққатлар чеккан ҳамда она-шаҳарлари, яқинлари, мол-мулкларини ташлаб Мадинага ҳижрат қилган муҳожирлардан фазлда кейинда туришса-да, аммо уларнинг диндошларига кўрсатган фазлу карами, меҳр-шафқати, хайрихоҳлиги ва фидойилиги тилларда зарбулмасал бўлиб кетган эди. Муҳожирлар ҳам ўз навбатида Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам кўрсатмаларига биноан яхшилик ва қарам бўлоғи бўлмиш ансорийларнинг ҳаққига дуолар қилиб, уларнинг хизматини мукофотлашни Аллоҳ таолонинг Ўзига ҳавола этишган эди. Бизнинг қаҳрамонимиз саҳобия Фурайҳа бинти Молик розийаллоху анҳо ҳам ана шу мақтовга сазовор қавмга мансуб эди.

Фурайҳа бинти Молик ибн Синон ал-Ансорий ал-Худрий (розийаллоху анҳо) ҳамма ерда барча яхшиликни биринчи

бўлиб бажарадиган машҳур хонадонлардан бирида улғайди. Ва Ислон тарихи мана шу аёлнинг баракотидан эзгулик тўлиб-тошган воқеа-ҳодисалар билан бойиди. Фурайҳа ўсган оиланинг Ислон динини ёйиш соҳасидаги хизматлари ўзи алоҳида китобларга мавзу бўлғусидир.

Саҳобиянинг отаси Ҳазрати Молик ибн Синон ибн Убайд ал-Ансорий ал-Хазражий ал-Худрий (розийаллоху анҳо) жаннат билан башоратланган буюк саҳобийлардан эдилар. Суюкли Набийимиз (соллаллоху алайҳи васаллам)

унинг ҳақида: «Ким жаннат аҳлидан бўлган кишини кўрмоқчи бўлса, мана бунга қарасин», деб Молик ибн Синонга ишора қилганлар. Унинг туғишган акаси мужоҳидлар имоми, Мадина муфтийи, Абу Саид Худрий куняси билан машҳур бўлиб кетган Саъд ибн Молик ибн Синон (розийаллоху анҳо) эди. Абу Саид Ҳандақ ғазоти қаҳрамонларидан, Ризвон байъати ҳақида энг билимдонлардан, Пайғамбар алайҳиссаломдан 1170 та ҳадис ривоят қилган улуғ саҳобий, мужтаҳид фақиҳлардан эдилар.

Фурайҳанинг она бир акаси эса мужоҳидлар амири, улуғ саҳобий Қатода ибн Нўмон ал-Ансорий ал-Зафарий (розийаллоху анҳо) эди. Бу зот Бадр ғазотининг энг кўзга кўринган қаҳрамонларидан бўлган,

Уҳуд куни жангда янгилик киритган, Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга барча ғазотларда қатнашган эди. У оз сонли камончилардан бўлиб, Уҳуд жангида бир кўзи оқиб тушди. У шу ҳолатда Расулulloх ҳузурларига боради. Пайғамбаримиз муборак қўллари билан кўзини жойига қўйиб, силаб қўядилар. Унинг кўзи тузалиб, аввалгидан ҳам ўткир назар бўлиб қолган.

Саҳобиянинг она бир опасига келсақ, Умму Саҳл бинти Нўмон ал-Ансория аз-Зафария (розийаллоху анҳо) ҳеч иккиланмай имонга келиб, Ҳазрати Расулulloхга байъат қилган саодатманд аёллардан эди. Хулласи, ҳикоямиз қаҳрамони Фурайҳа бинти Молик она шундай улуғ ва шарафли бир хонадоннинг фарзанди бўлган.

Молик ибн Синон ҳали Расулulloх соллаллоху алайҳи ва саллам ҳали Мадинага ҳижрат қилмасларидан туриб оила аъзоларига у зот ҳақларида тўлқинланиб сўзлаб берарди. Чунки у киши ҳақларида мадиналик яҳудийлардан эшитган эди. Отасининг гапларидан оила аъзолари, хусусан Фурайҳа зехнида Аллоҳ элчисининг муборак сиймолари гавдаланар эди. Набий алайҳиссалом Мадинага етиб келишлари билан Молик у зот билан учрашувга ошиқди. Барча оила аъзолари, жумладан қизи Фурайҳа ҳам унга ҳамроҳлик қилишди. Айниқса Фурайҳа Расули акрам билан учрашувни ўйлаб, ҳаяжонга тушар, нияти у зотга байъат қилиш эди.

Имон билан шарафланган бу оила Расулulloх наздларида баланд мақомга эришди ва у кишига энг яхши сафдош бўлди. Улар Аллоҳ ва Унинг Расули розилиги йўлида қўлларида келганича, қодир бўлишганича кўп ишларни қила олишди. Бу муборак оиладан жасур жангчи, дин фидойиси, муҳаддис, тақволи обидлар етишиб чиқди.

Чиройли сабр

Молик ибн Синон Бадр жангида қатнаша олмаган эди. Чунки Бадрда жанг бўлмади, деган ҳаёлга борганди. Уҳуд куни у Аллоҳнинг розилиги йўлида олий мақомга эришиш учун фурсат келганини тушунди. Мушрикларга қарши жанг олдидан бўлган машваратда у олдинга чиқиб бундай деди: «Эй Аллоҳнинг Расули, Аллоҳга қасамки, биз ҳозир икки яхшилик ўртасидамиз. Бири – Аллоҳ душман устидан биз истаган зафарни бериб, уни бизларга таслим қилади. Бунда худди Бадрдагидек бир жанг бўлиб, ундан фақат қочоқларгина тирик қолишади. Бошқаси эса – бизга чиройли ўлим неъматини бериб, жонимизни шу жангда олади. Бу иккисдан қай бирига йўлиқишимнинг менга аҳамияти йўқ. Албатта уларнинг икковида ҳам яхшилик бордир».

Ҳазрати Молик ўғли Абу Саидни ҳам бошлаб олган эди. Лекин Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи васаллам) ёши кичиклиги учун бир неча ёш болалар қатори унга ҳам урушда қатнашишга ижозат бермадилар. Абу Саид бундан афсусланиб, кўзида жикқа ёш билан ноилож уйига қайтди. Буни кўриб турган Фурайҳа укасининг кўз ёшларини артар экан, унга тинмай тасалли берар, ўзи эса жангга кетган отасидан хабар кутар эди.

Молик ибн Синон уруш шиддатли тус олган таҳликали дамларда Набий алайҳиссалом ёнларида мардларча жанг қилди. У зот яраланганларида муборак юзларидан қон оқаётганини кўриб, уни тезда артиб-тозалаб олган ҳам Молик эди. У ниятига эришди: улў муҳорабада қаҳрамонларча ҳалок бўлди. Аллоҳ билан қовушаётганида унинг юзида табассум ўйнар, ҳолсиз қўллари буюк муҳаббат ила севгани Расули акрамнинг юзларини оҳистагина силар эди.

Абу Саид Пайғамбар алайҳиссаломнинг Уҳуддан қайтаётганлари хабарини эшитгач, у зотга пешвоз чиқди. Расулulloҳ йигитчага қараб: «Сен Моликнинг ўғли Саидмисан?» дедилар. У: «Ҳа, Аллоҳнинг Расули», деб отда турган Набийнинг тиззаларидан ўпди ва: «Отанам сизга фидо бўлсин!», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Отанг сабабидан Аллоҳ сенга ажр берсин!», дедилар. Фурайҳа эса жангда жуда кўп мусулмонлар, улар қаторида севиқли оталари ҳам ҳалок бўлгани туфайли Аллоҳнинг Расулига катта азият етганидан қанчалик қайғурган бўлса, у зотнинг саломат қайтганларидан шунчалик севинди, Аллоҳга ҳамдлар айтди. Икки фарзанд оталарининг ўлими туфайли етган мусибатга чиройли сабр қилишди...

Оталари оила аъзоларига ҳеч нарса қолдирмай дунёни тарк этган эди. Гоҳо улар уйда ҳатто бирор егулик нарса ҳам топа олмай қолишарди. Эскириб-тўзиб кетган кийимларини янгилашга ҳам имконлари йўқ эди. Аммо улар Аллоҳнинг бу синовига ҳам сабр этишар, садақа сўрашдан ҳаё қилишар, ўзларини беҳожат кўрсатишар эди. Шундан сўнг Аллоҳ уларни бой-бадавлат қилди. Чиройли сабрлари ва Расулulloҳга ихлос-садоқатлари баракотидан бошқа ансорларга қараганда ҳам кўпроқ мол-давлатга эга бўлишди.

«Нима дединг?»

Фурайҳа Саҳл ибн Рофеъ ибн Бишр ал-Хазражий деган кишига турмушга чиққан эди. У билан бир муддат яшагач, эридан ажраб қолди. Саҳл қочиб кетган қўлларини излаб йўлга чиққанида қўлга тушиб қолишдан қўрққан қўллар уни Мадина яқинида ўлдириб кетишди. Унга эрининг ўлими ҳақида хабар келганида у эрига Аллоҳдан савоб умид қилиб сабр этди. Ёлғиз ва ёрдамчисиз қолган аёл уйига, яқинлари олдига қайтишни ўйлади. Аммо ўз режасидан кўнглида нохушлик сезиб, бу ҳақда Расулulloҳдан маслаҳат сўрашни диллади.

Имом Молик «Муватто»ларида бу воқеани Зайнаб бинти Каъб ибн Ужрадан санад билан бундай ривоят қиладилар: «Фурайҳа бинти Моликнинг Зайнаб бинти Каъбга сўзлаб беришича, у Расулulloҳ ҳузурларига келиб, эри қочиб кетган қўлларини қидириб, уларга Қодим тарафда етиб олганида қўллар эрини ўлдиришгани хабарини маълум қилади. Фурайҳа эри уйсиз-жойсиз, нафақасиз қолдириб кетганини туфайли Бани Худрадаги ота хонадонига қайтсам бўладими, деб ижозат сўрайди.

Пайғамбар алайҳиссалом унинг қайтишига изн берадилар. Фурайҳа айтади: «Мен ортимга қайтиб, уйимга етай деганимда Расулulloҳ қақираётганлари хабарини етказишди. Ҳузурларига борсам: «Боя нима дединг?» деб сўрадилар. У кишига эрим билан боғлиқ воқеаларни гапириб бердим. Шунда у зот: «То идданг тугамагунча уйингда ўтиргин», дедилар. Уйимда тўрт ойу ўн кун иддада ўтирдим». Яна Фурайҳа бундай деган: «Усмон ибн Аффон халифалиги даврида мени чақиртирди ва бу ҳақда сўради. Унга Расулulloҳ гапларини етказдим. У бу хабарга эргашди ва у билан ҳукм қилди».

Фурайҳа Набий алайҳиссаломнинг амрига бўйсуниб, эрининг уйида тўрт ойу ўн кун идда сақлаб ўтирди. Иддаси тугагач, унга Саҳл ибн Бишр деган киши уйланди. У ансорийларнинг Бани Зафар қабиласидан эди. Фурайра мурғак Ислоннинг барча босқичларида эрига тобеъ бўлди, дин изн берган ҳамма ишларда унга шерик бўлди.

Жаннат башорати

Фурайҳа бинти Молик Расулуллоҳнинг мажлисларида иштирок этиб, нубувват мадрасасида таҳсил олган бахтиёр саҳобиялардан эди. Кучли ҳофиза ва соғлом тафаккур соҳибаси бўлган бу аёл Пайғамбар алайҳиссаломдан 80 та ҳадис ривоят қилган. Ундан эса Зайнаб бинти Каъб ибн Ужра ривоят қилган. Эри ўлган аёлнинг иддаси ҳақидаги юқорида тилга олинган ҳадис ҳам ана шу икки саҳобия ривояти орқали бизгача етиб келган. Фурайҳа ривоят қилган ҳадисларни Миср, Ироқ, Шом, Ҳижоз ва Мадина фақиҳлари қабул қилиб, ундан ҳукм чиқаришган.

Фурайҳа жаннат башорати ила шарафланган саҳобиялар сирасига киради. У ҳижратнинг олтинчи йилида Ҳудайбияда, дарахт остида Расулуллоҳга (соллаллоҳу алайҳи васаллам) байъат қилган бир гуруҳ саҳобиялар сафида бўлган. Бу воқеа мушриклар мусулмонларни Маккаи мукаррамага киришдан тўсиб

қўйган пайтда содир бўлганди. Ана шу байъатда иштирок этганларнинг барчаси аҳли жаннатдан ҳисобланади. Чунки Аллоҳ таолонинг бундай ояти каримаси бор: «(Эй Муҳаммад), дарҳақиқат Аллоҳ мўминлардан улар дарахт остида сизга байъат қилаётган вақтларида рози бўлди. У Зот уларнинг дилларидаги нарса (садоқат ва вафо)ни билиб, уларга сакинат – ором туширди...» (Фатҳ, 18).

Набий алайҳиссалом Фурайҳа ва у билан бирга байъатда ҳозир бўлган саҳобияларга жаннат башоратини бердилар. Умму Мубашшир ал-Ансориядан ривоят қилинишича, у киши Расулуллоҳнинг Хафса ҳузурда бундай деганларини эшитган: «Иншааллоҳ, дарахт остида байъат қилганларнинг ҳеч бири дўзахга кирмайди».

Аҳмад Холид Жумаънинг «**Жаннат ила башоратланган аёллар**» китобидан Юлдуз Комил қизи таржимаси.

Инсон ҳур туғилади ва ҳурлигича вафот этади. У туғилмасидан олдин ва ўлими олдидан унинг ҳурриятига Аллоҳдан ўзга ҳеч бир зот дахл қилолмайди. Машҳур шоир айтганидай: "...ки сен ҳам ҳур туғилгонсан". Инсон Аллоҳ таоло белгилаган чегараларга кўра ҳамма нарсада ҳур: у эҳтиросларини сўндириш, ғазабини жиловлаш, қалби билан курашиш, бад ниятларини даф қилиш, яхши амалларини кўпайтириш ихтиёрига эга. Инсон ўз бойликларини, ҳатто ўз жисмини қурбон қилиш эркига эга. Ҳақиқат ёки ёлғонни гапириш, таъқиқланган нарсалардан юз ўгириш, яхши ва ёмонни танлаш ихтиёри ҳам унинг ўзиди. У назарини бегона чехралардан ўгиришга қодир. Тилини сўкишлардан, ғийбат ва бўҳтонлардан асрай олади. Яна у нафси сўзига кириш ва кирмаслик, шайтон йўлидан юриш ва юрмаслик ҳурлигига ҳам эга. Бу масалаларда ҳамма озод, аммо бу ишлари учун охиратда ҳисоб беради ва барча масалаларда Аллоҳ таоло ҳаммани қаттиқ сўроқ қилади.

Аммо бу ерда сўз бораётган озодлик нисбий тушунча, аслида мутлоқ озодлик дегани эмас, бу ҳурлик батамом, мутлоқ ҳурриятни англатмайди. Инсон ўз мажбуриятларидагина озод, ҳурдир. У улғая бошлаши билан унинг ҳурриятини чеклайдиган, эркинлигига хавф соладиган турли катта-кичик омиллар, сабаблар пайдо бўла бошлайди: "буни қилма, қонунларга зид", "уни қилма, жамият устингдан кулади", "бундай йўл тутма, чегарани бузаяпсан", "ундай қилма, ўзгаларни хафа қиляпсан". Биз масъулиятни ҳис этамиз ва қилган хатоларимиздан афсусланамиз. Қачон эзгу амалларни қилсак, руҳимиз таскин топади. Жуда кўп имкониятларимизни сарҳисоб қиларканмиз, биз ҳар лаҳзада ниманидир танлаймиз. Чунки тафаккуримизнинг энг муҳим вазифаси – танлаш, бир нарсани бошқасидан афзал кўришдир. Бу озодликни яна шу нарса тасдиқлайдики, қалбни ўзи ёқтирмаган бирор нарсани севишга асло мажбурлаб бўлмайди. Аёл кишини дўқ-пўписа, калтаклаш билан ечинтириш мумкин, лекин уни ҳеч қандай куч севишга мажбур қилолмайди. Бунинг маъноси шуки, Аллоҳ таоло қалбларимизни турли-туман зўрлов ва мажбурлашлардан халос қилган, яъни У уларни озод қилиб яратган.

Шунинг учун Аллоҳ таоло қалб ва унинг интилувларини тафаккурнинг асоси қилган. Жазо билан қўрқитиб динидан чиқарилган диндор, агар у иймонсизлик ва шубҳалардан холи бўлса, бунинг учун жазоланмайди. Шунинг учун Аллоҳ таоло: «Лекин ким қалби иймон билан ором олгани ҳолда (куфр калимасини айтишга) мажбур қилинса, (унинг иймонига зиён етмас)» деган. (Наҳл, 106).

Асл ҳурлик ўзи нима? Инсон қачон батамом ҳур, озод бўла олади? Ислон мутафаккирлари бу саволга бундай жавоб беришган: "Чинакам ҳурлик Аллоҳга қуллик қилишдир". Инсон Аллоҳга қуллик қилмас экан, бандаларга, шайтонга ё нафсига қуллик қилишга мажбур. Муслмон тафаккури донишмандлари наздида имонгина, Аллоҳга бандаликкина инсонни одамларга қуллик хорлигидан Аллоҳга қуллик шарафига, махлуққа қул бўлиш бахтсизлигидан Аллоҳга бандалик саодатига олиб боради. "Агар инсонлар Аллоҳнинг улуғлиги ҳақида фикр юритганларида, Унга исён қилмас эдилар", деган Бишр Хофий. "Менга тақдир ҳукмларига рози бўлишдан ўзга хурсандчилик қолмади" дейди Умар ибн Абдулазиз. "Юксалмоқ юксакларга кўнгил бермоқдан бошланади" деб ёзади Али Суад. Қобуснинг эса мана бундай гапи бор: "Келиш ва кетиш – ҳаёт ва ҳуррият, тўхтаб қолиш эса ўлимдир".

Аллоҳга бандалик, қулликкина инсон шарафини улуғлайди, унинг мартабасини кўтарди, инсонларга мутеълик шармандалигидан халос этади. "Маънавий қулликдан шармандалироқ мутеълик йўқ", деган Сенека. Аллоҳга бандалик, Яратган Холиққа, буюк Парвардигорга қуллик қилмайдиганлар "чинакам ҳурриятга эришганмиз", дея ўйласалар-да, билиб-билмаган ҳолда бошқа нарсаларнинг қулига айланиб бўлишган. Масалан, Аллоҳга бандалик қилмайдиган киши аслида шайтоннинг ёки нафсининг қулдир. Аллоҳга исён, итоатсизлик қиляптими, демак, шайтоннинг йўлига кириб бўлган: Аллоҳ буюрганига қарамай, гуноҳдан қайтмайди, ёмон йўлларда юради, бузуқлик қилади, У зот ҳаром қилган нарсаларни истеъмол қилади. Шайтонга ва нафсига қул бўлганлар учун гўёки бу дунё ҳаёти мавжуд, холос. Улар ўзларини ким яратгани, нега дунёда келгани, охират дунёсидаги оқибат нима бўлиши, Аллоҳ ҳузурида ҳисоб-китобдан ўтишлари ҳақида ўйлаб ҳам кўришмайди. Буни исташмайди ҳам.

Аллоҳга қуллик қилишни истамадими, демак, инсонларга қуллик қилиш йўлини танлаган: бошига бир иш тушса, Парвардигорига илтижо қилмайди, "фалончи акам қўллайди, жонимга оро киради" деб ўйлайди. Ризқни Аллоҳ бераётганига ақлини ишлатмайди, фалончи туфайли катта пул топяпман, деган хаёлга боради. Аллоҳга бандалик қилмайдиган одам ҳеч бўлмаганда нафсининг қулига айланади, ана шу катта душманига итоат қилишни

ХУРЛИК НИМАДИР?

бошлайди.

“Бошингга қандай иш тушмасин, ҳаммаси аввалдан тақдирингга ёзиб қўйилган. Зеро, чигал сабаблар ибтидоданок сенинг мавжудлигингни шу ишларга боғлаб туради”, дейди Марк Аврелий Антонин. Ёки Аллоҳ белгилаган чегараларда ҳуррият излайдиганлар барибир жамият қонунларининг қулигига маҳкумдирлар. Цицерон Марк Туллий бундай деган: “Озод бўлиш учун қонунларнинг қулига айланишга тўғри келади”. Аллоҳдан қўрқмайдиганлар тўла ҳурликка эришмаган, улар барибир инсонлардан, раҳбарлардан, ўзларидан мансаб ёки бойликда устун кимсалардан қўрқишади. “Ўзгалардан қўрқувчи кимса, гарчи ўзи буни сезмаса-да, қулдир” деган экан ўтмиш донишмандларидан Антисфен. Айрим инсонлар Парвардигорлардан қўрқишмайдию, аммо У зотнинг бало-офатларидан қаттиқ қўрқишади. Ваҳоланки, атоқли Ислом олими Муҳаммад Зоҳид Қўтқу айтганидай, “Дунёдаги турли офату балолар ҳам Роббил олакийнинг лутфу эҳсонидир, бандасини Ўзига қаратмоқ ва илтижо эттирмоқ учун бир василадир”.

Инсонлар ана шу ҳақиқатни тан олмай, ҳуррият масаласида ҳамиша адашувда бўлган. Ислом дини шахс ҳурриятини илоҳий мезон ўлчовларида баҳолади, чинакам озодлик нимада эканини кўрсатиб берди. Исломнинг буюк адолати шундаки, у барча инсонларни ҳур, тенг ва насаб-мансабда баравар, деб эълон қилди. Агар шундай бўлмаганида қулдорлик авжига чиққан бир даврда юборилган бу дин қул билан хожани бир мақомга қўймаган бўлур эди. Масалан, Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг Аммор ибн Ёсир, Билол Ҳабаший, Салмон Форсий каби ўнлаб саҳобалари мусулмон бўлишгунича қул эдилар. Айнан Исломгина қул озод қилишни ибодат ва гуноҳларга каффорат (эваз) даражасига кўтарди, айна шу дингина қулининг айби учун бир тарсаки туширган хожага бу гуноҳи

эвазига ўша қулини озод қилишга буюрди.

Аммо Исломдан беҳабар ёки даҳрийлик жамиятларида асл ҳурриятни Аллоҳга бандалик, қуллик қилишда эмас, инсон хоҳиш-истакларига тўла эрк беришда деб тушунишади. Улар наздида ҳатто Аллоҳга итоат, диндорлик, ҳудожўйлик шахс эркини жиловлаш, унинг ҳурриятига тўсиқ қўйиш манбалари эмиш. Ваҳоланки, жамиятда бошқарув низоми, эътиқодий дастур йўқолса, инсонлар асл фитрий қиёфаларини йўқотиб, ҳайвонга айланишган ва алал-оқибат инсонийликдан маҳрум бўлиб, ҳалокат сари кетишган бўлур эди.

Буни бугунги Ғарб олами мисолида кўриш мумкин. Бу жамият ўзидаги Парвардигорга итоатгўйликни, диний эътиқодни йўқотиб, ўрнига «демократия», «ҳурлик», «эркинлик» ниқоби остидаги ҳайвоний ҳирс ва нафсий бузуқликларни таклиф этмоқда. Бу жамиятда бангиворлик, фоҳишалик, ахлоқни назар-писанд қилмай кўнглига ёққан ишни бемалол қилиш (бу уларда «инсон ҳуқуқлари» деб аталади) каби иллатлар чинакам ҳуррият, инсоний қадрият эмиш, буларни ҳурмат қилиш керак эмиш. Ғарб ўзини инсон ҳуқуқ-эркинликлари, ҳуррияти ҳомийи деб, демократияни эса чинакам ҳурриятга эришишнинг бирдан-бир воситаси деб эълон қилганига қарамай, агар яхшилаб мулоҳаза юритилса, айнан ана шуларнинг инсон ҳурриятига тажовуз қилаётганига ишонч ҳосил қилиш мумкин.

Ғарб тиқиштираётган, мажбурлаётган бу демократиянинг, бу «маданият»нинг, бу “ҳуррият”ни мусулмонлар тан олишмайди. Зарур бўлса, чинакам ҳурриятни, ҳақиқий адолатни, мунофиқликдан холи демократияни уларга Исломнинг ўзи ўргатиб қўяди. Бундан ўн беш аср муқаддам у чинакам ҳуррият қандай бўлишини бутун дунёга кўрсатиб қўйган. Оддий саҳройи араб Ислом дунёсининг раҳбари Муҳаммад алайҳиссалом ҳузурларига келиб, хоҳлаган нарсасини сўраб, хоҳлаган

илтимосини изҳор эта олиши асл ҳуррият эмасми? Мўминлар раҳбари Умар ибн Хаттоб кўчада кетаётганида бир кампир тўхтатиб олиб, қаттиқ танбеҳ берганида «Бу муштипар аёлнинг арзини Аллоҳ эшитадию, Умар эшитмасинми?» деб ҳайқаришини ҳеч бир ҳурлик жамияти орзу ҳам қилолмайди.

Исломдан беҳабар юртларда кишиларнинг ҳурлик, озодлик ҳақидаги тушунчалари ниҳоятда бузилиб кетган ёки нотўғри тушунчалар жамият аъзоларига зўрлаб тиқиштирилмоқда. Уларда инсон кўнглига ёққан ишни бемалол қила олиш, ахлоқ меъёрларини назар-писанд қилмаслик, илоҳий низомларга бўйсунмаслик, ўта худбинлик ва жоҳиллик чинакам эркинлик, ҳуррият саналади. Ўзининг ҳамма нарсада ҳур санайдиган Ғарб жамиятининг комилликда ва шахс эркинлигини таъминлашда мақталадиган қонунлари аслида инсонларни нафс ва шайтоний ишларда эркинлигини таъминлаган эса-да, асл инсоний ҳуқуқларда улар ҳаққини ҳамиша поймол қилиб келган. Тарихда бунга мисоллар жуда кўпу, буни биргина “аёллар ҳуррияти” мисолида ҳам кўриш мумкин.

Ислом ва аёл, аёллар «ҳуррияти ва эркинлиги» масаласи Ғарб ҳамиша мусулмонларга иддао қиладиган, маломат тошларини отадиган масалалардан саналади. Аммо тарихга холис назар ташлайдиган бўлсак, аксинча мусулмонлар ғарбликларнинг ўзларини аёллар ҳуқуқини поймол қилишда, уларнинг ҳурриятини бўғишда, хотин-қизларни хўрлаш ва камситишда айблашга ҳақлироқ туюлади. Ислом дини бундан ўн беш аср муқаддам аёлни олий мартабага кўтарди. У бутун инсоният пайғамбари Муҳаммад алайҳиссалом тиллари билан «Жаннат оналар оёғи остидадир», «Ўз хотинига меҳр-шафқатли бўлган кишилар энг яхшиларингиздир», деб эълон қилди. Исломда эркакларга ўз аёлларига яхши, хуш муомалада бўлиш, уларни урмаслик, илм олишига ва динини ўрганишига

шароит яратиб бериш, таом, кийим, бошпана ва рўзғор ашёлари билан таъминлаш, никоҳда маҳрини бериш каби кўплаб мажбуриятлар юкланган. Динимиз ҳатто уруш пайтида ҳам аёллар ва болаларни ўлдиришни ман этган.

Исломда аёллар ҳуқуқи куйидаги тўрт тамойилга асосланган: биринчидан: Ислом таълимоти аёлга эркакка берган ҳуқуқ ва вожиботларни аёлга ҳам берди; иккинчидан: Ислом таълимоти куйидаги ўринларда эр ва аёл ҳуқуқларини тенг деб билади, молиявий муомалаларда аёлнинг ўз моли ва бойликларини тасарруф қилишда ихтиёри ўзидадир, эри ёки отасининг аралашувисиз тижорий шартномаларни ихтиёрий равишда ўзи тузишга ҳақлидир, эркаклар молиявий муомалаларда қандай ҳуқуқларга эга бўлишса, аёллар ҳам худди шундай ҳуқуқларга эгадир; илм ва маърифатни ўрганиш ва талаб қилишда ҳам аёл эркак билан тенг ҳуқуққа эга; дин таълимотларига риоя қилган ҳолда жони, соғлиғи, ақлини сақлаш ва ривожлантириш, ақли ва жисми ислоҳоти билан боғлиқ бўлган ҳамма ишда аёл эркак билан баробар ҳуқуққа эга; учинчидан: қиз бола акалари, амакилари ёки бошқа қариндошларига оғир юк бўлмаслиги учун Ислом аёлга ота-онасидан мерос олишида ўғил меросининг ярми ҳисобида белгилади; тўртинчидан: Ислом шариати хотинни эр уйдан масъул бўлишида эркак киши мақоми билан баробар ўринга қўйган.

Ваҳоланки, Исломгача бўлган даврда ва у етиб бормаган ўлкаларда яқин-яқингача аёлни инсон сифатида кўришмаган. Ер юзида аёлга адолат билан қарайдиган бирорта жамият йўқ эди. Масалан, қадим Ҳиндистонда аёл турмуш қуриш, мерос олиш ва бошқа ҳақлардан маҳрум эди, эри ўлганда у марҳум эри билан тириклайин гулханда куйдирилди. Будда ўз эътиқодига эргашувчиларни аёлга қарамасликка, у билан суҳбатлашмасликка мажбур қилган. Месопотамиядаги шумерларда

эридан ажрашмоқчи бўлган аёлни тириклайин дарёга отишган. Қадимги Юнонистонда ҳам аёл хор ва ҳақир саналарди, у бозорда олиб-сотиладиган мол каби эди. Юнон маданияти чўққисига чиққани сайин аёлнинг аҳволи оғирлашди. Аёллар завқ воситаси ва шахватларни қондирадиган бир эрмак ҳолига келди. Фарзанд кўриш мақсади йўқолди, аёлларни эридан бошқа эркакларга қўшиш авжга чиқди. Юнон маданияти бу ахлоқсизлик, бузуқлик туфайли тарих саҳнасидан тушиб кетди. Қадимги Римда ҳам аёл ночор, бахтсиз эди. Чин – Хитойда аёл инсон саналмас, ҳатто исм қўйишга орлари келиб, «бир, икки, уч» каби рақамлар билан чақирилди. Насронийлик дини аёлни «ифлос», «йўлдан оздирувчи», «иблиснинг қуроли» деган сифатлар билан «улуғларди». Айни насронийликдаги роҳиблик ақидаси, яъни бўйдоқ ўтиш фикри аёл ҳақидаги манфий қарашларнинг натижаси эди. Милодий 586 йили Франсияда ўтказилган бир анжуманда «Аёл инсонми ёки инсон эмасми?» деган масала муҳокама қилинди. Ўн саккизинчи аср поёнида Франсия инқилоби қулликни бекор қилиш ҳақида қонунни қабул қилар экан, «бундан гўдақлар, телбалар, аёллар мустасно», деб қўшимча киритган. Аёлнинг мустақил мулкдорлиги ҳуқуқини Оврупа Исломдан ўн уч аср кейин тан олган.

Ислом келмасидан олдинги жоҳилият замонида Араб жазирасида ҳам аёлнинг ҳеч қандай ҳақ-ҳуқуқи бўлмаган. Эркаклар беҳисоб уйланишар, жорияларини фоҳишалик қилиб пул топишга мажбурлашар, аёл зоти билан бир хонада ўтиришмас эди. Ўша пайтда Қурайш, Ҳинд каби қабилаларда қиз бола туғилса, тириклайин кўмиб юборишдек қабих бир одат бор эди. Қиз туфайли йўқсиллик келиши ёки унинг оилага доғ тушириши, урушда асир тушиб номуси булғанишини ўйлаб шундай йўл тутишарди. Никоҳ, мулк тасарруфи, ахлоқ соҳасида уларнинг ҳуқуқлари паймол этиларди, иззат-нафслари камситиларди, инсон сифатида

хўрланарди.

Аёларни шундай оғир аҳволга солган ғайриисломий ўлкалар бугунга келиб ўз тўрваларини Ислом елкасига ортишга уринишади. Исломда аёллар ҳуқуқи, ҳуррияти қайси соҳаларда поймол этилаётгани ҳақида соатлаб жўшиб-қайнаб баҳс юритишади. Эмишки, Исломда кўп хотинлилик, аёлнинг тўрт девор ичига қамаб қўйилиши, «мажбуран» ҳижоб ўратиш, унга оилада қулдай қаралиши, эрига сўзсиз бўйсуниси, меросда улар эркаклар улушининг ярмини олиши кабилар аёлларнинг ҳуқуқи, ҳуррияти, эркинлиги бузилаётганидан дарак берармиш.

Фарбда аёллар тенгҳуқуқчилиги (феминизми) учун олиб борилган узоқ курашлар аёлларга бахт-саодат, ҳуррият, оилавий фароғат ўрнига чексиз кулфат, бахтиқаролик, оналик саодатидан мосуволик ва хўрлик олиб келганини бугун ҳеч ким инкор эта олмайди. Бир вақтлар асосий вазифаси уй-рўзғор ишларию фарзанд тарбияси ва эрларини бахтиёр қилишдан иборат бўлган аёллар ҳозирги замонда жамиятнинг, оиланинг барча ташвиш ва муаммоларига эрлари билан баравар масъул, жавобгар бўлиб қолишди.

Шарқ аёлининг «оғир қисмати», «фожиали ҳаёти», «тўрт девор ичида қолиб кетаётгани» ҳақида зўр бериб айюҳаннос солаётган Овруподан, Фарбнинг бошқа ўлкаларидан «Сизлар ҳурриятга эриштирган аёлларингизнинг аҳволи қалай?» деб сўрайдиган марднинг ўзи йўқ. Франсиянинг 1789 йилги инқилобида аёллар ҳурриятини талаб қилганлар аёл ва эркак тенг бўлсин, аёллар иқтисодий мустақил бўлсин ва эркин ҳаёт кечирсин, деган масалаларни ўртага қўйишган эди. Ўтган давр мобайнида Фарб аёллари ана шу ҳуқуқларнинг ҳаммасига эришишди. Аммо оналик ва оила фароғатига мослашган аёллик фитратига хилоф бу мажҳул эркинликлар уларни бахтиёр қилолмади. Саодат ва ором-осойишталикка элтувчи фитрий вазибаларидан узоқлаштириб юборди. Фарб аёллари жамоат

ишларида қатнашиш, уй-оилада, фабрикада ишлаш, жамият кўнгилхушликларига берилиш, қаҳвахона ва базмларда қўшиқ айтиш ва рақс тушиш, эрлар олқишини олиш учун гўзаллик танловлари ва бошқа кўнгилочар тадбирларда қатнашиш билан аёллигидан ажради, ўзлигини йўқотди.

Аёлларга "чин ҳуррият"ни ваъда қилган ғарб дунёси аёлларни ҳўрлаш, ҳаққини поймол қилишнинг янги-янги усуллари йўлаб топмоқда. Бора-бора аёллар ҳатто эркаклар ишлашга кўнмайдиган оғир, зарарли ишларга жалб қилинадиган бўлди. Оврупа ўлкаларида бир хил иш учун аёллар олаётган маош эркакларникидан анча кам. Ҳозирга келиб аёл шахсияти шунчалик ерга урилдики, энди сармоядорлар ва заводчи бойлар бозори касод молларини ўтказиш, овоза (реклама) ва ташвиқ қилиш учун аёлларнинг юзидан, фақат эрлари кўришга ҳақли бўлган қоматидан ва пинҳона гўзалликларидан кенг фойдаланмоқда. Иқтисодий жиҳатдан мустақилликка эришган аёл шунда ҳам негадир бахтиёр бўла олмади. Аёл пул топа бошлагач, молиявий жиҳатдан эркакка қарамликдан «қутилди», унга боғлаб турган бир ришта узилди. Энди жинсий ҳаётдан ўзга уларни яқинлаштириб турган нарса қолмади. Айримлари эса ана шу сўнгги нажот арқонларини ҳам шартта кесиб ташлаб, ўзини «тўла ҳуррият», яъни фаҳш, зино, кўча эҳтирослари қучоғига отди.

Ғарбдагиларнинг инсон ҳўрлиги, эрки хусусидаги фикрлашларида кўп учрайдиган хатоликлардан бири шуки, улар эркин Аллоҳ иродасидан, унинг Ягона ҳўкмидан устун турувчи нарса, деб тушунишади. Ҳўрлик, озодлик ҳақида гапирганларни Аллоҳнинг иродасини кўр-кўрона амалга оширувчи ёрдамчиларига айланиб қолганликда айбламоқчи бўлишади. Булар нотўғри тушунчалардир. Инсоннинг эрки ҳеч қачон Аллоҳ иродасидан устун бўлмайди. Инсон баъзан Аллоҳга мақбул бўлмаган бирор ишни қилиши мумкин, аммо у асло Аллоҳнинг иродасига қарши бора олмайди. Бу ерда инсон эрки нисбийлигининг бошқа жиҳати кўриниб турибди. Гоҳида Аллоҳ таолонинг розилигисиз ва шариат қонунларига қарши бўлса-да, қиладиган

барча амалларимиз ҳам Унинг иродаси билан бўлади. Бизнинг эркимиз – Яратувчининг Ўз иродаси билан бизга юборган тўхфаси. Биз буни Роббимиздан зўрлик билан тортиб олмаганмиз. Эркимиз – Унинг иродаси, холос. У: «Сизлар фақат Аллоҳ хоҳлаган вақтидагина хоҳларсизлар», деган (Инсон, 30). Яна бир оятда: «Агар Парвардигорингиз хоҳласа эди, бутун Ер юзидаги барча кишилар иймон келтирган бўлур эдилар. Ахир сиз одамларни мўмин бўлишга мажбур қилурмисиз?» дейилган (Юнус, 99). Аллоҳ ҳеч кимни куч билан иймонга келишга мажбурламайди, зўрламайди. Шунинг учун ҳам Аллоҳ таоло Ўз расулига: «Уларни ҳидоятга бошлаш сизнинг зиммангизда эмас, балки, Аллоҳ истаган кишиларни ҳидоят қилади», дейди (Бақара, 272).

Тақдир ва азаалиётни юқоридан инсонларга мажбурлаб белгилаб берилган нарса, деб тушунмаслик керак. Аллоҳ таоло ҳар бир кишининг тақдирини унинг руҳий интилишлари, ақлий имкониятларига боғлиқ ҳолда белгилаб берган. Аллоҳ ҳар бир кишининг машғулоти, интилишларидан қатъи назар, унинг ўз режаларини амалга оширишини истайди. Аллоҳ таоло инсонга у аниқ танлаган нарсасини беради, чунки Аллоҳ ҳар бир киши учун у севган ва интилажак нарсасини танлаб беради. Қўрьони каримда бундай дейилган: «Ким (ўз амали билан) охират экинини (яъни савобини) истар экан, Биз унга экинини (нг ҳосилини) мўл-кўл қилурмиз. Ким дунё экинини истар экан, Биз унга ўшандан (дунё матоларидан) берурмиз ва унинг учун охиратда бирор насиба бўлмас!» (Шўро, 20).

Инсон эрки – доимий бўлмаган нисбий тушунчадир, у вазиятга қараб ўзгариб туриши мумкин. Инсон билим воситасида, яъни меҳнат курсларини, ҳаракат воситаларини, алоқани ихтиро қилиш ёрдамида ўз эрки сарҳадларини кенгайтириши мумкин. У масофани қисқартириши, замон ва макондаги тўсиқларни енга олиши мумкин. Атроф-муҳитни ўрганар экан, инсон унга ҳўжайинлик қилиши ва ундан фойдаланиши мумкин. Одамлар иссиқни, совуқни, зулматни енгилни, баланд чўққиларни забт этишни ўргандилар ва бу билан ўз эрklarининг ҳаракат доирасини кенгайтирдилар.

Илм занжирлардан халос бўлиш йўли, озодликка йўл очиш имкониятидир. Лекин озодлик сарҳадларини кенгайтиришнинг асосий воситаси – иймонга келишдир. Аллоҳ таолога яқинлашиш туфайлигина кишилар кўпроқ эркинликка чиқадиладар. Ундан мағфират ва нажот оладилар. Абу Ҳомид Ғаззолий инсон тақдири муаммосини икки жумла билан баён этиб берган: «Инсон ўз билганлари соҳасида эркиндир, билмайдиганлари соҳасида эрксиздир». Бундан келиб чиқадики, инсон ҳар сафар ўз билимларини кенгайтираркан, бу билан ўз эрки сарҳадларини ҳам кенгайтиради. Бу эркинлик қай йўсинда бўлмасин, барибир Аллоҳ таоло томонидан берилгандир. Бундан хулоса шуки, чинакамига ҳўр, озод бўлишни истаган банда фақат Аллоҳга бандалик қилиш орқалигина бунга эриша олади.

Аҳмад МУҲАММАД

ИСТИЛО МАНЗАРАЛАРИ

ҚОН ҲИДИ

Ўн тўққизинчи асрнинг охириги чорагида Чимкентда қози бўлиб хизмат қилган Султон Аҳмад деган киши иттифоқо рус подшоҳи билан мулоқотда бўлган, дейишади. Подшоҳ қозидан юртидаги аҳволни сўраб-суриштирганида Султон Аҳмад шундай жавоб берган экан: «Нимасини сўрайсиз, эй ҳазрати олийлари, генерал Черняев ва унинг аскарлари халқимизни ўлдириб, оқизган қонининг ҳиди ҳали димоғимиздан кетиб улгурганича йўқ». (**Мираҳмад Мирхолдор ўғли, «Чимкент тарихи», Чимкент, 1991 йил**).

ХОНЛИКЛАР ДАРБОЗАСИ

Можор сайёҳи ва шарқшуноси Арминий (Херман) Вамбери хотираларидан: «1863 йилда Тошкент хонлигининг Қўқондан кейинги бош савдо шаҳри ҳисобланган, унда ҳозирги пайтда Оренбург ва Қизилжар (Петропавловск) билан савдо олиб бораётган ўзига тўқ савдогарлар кўпчиликини ташкил этади. Тошкентни эгаллаш Бухоро ва Қўқон хонлигини босиб олишни осонлаштирган бўлур эди». (**А. Вамбери. «Путешествие по Средней Азии», СПб, 1867 г., стр. 361**).

ХЎП ҚИЗИҚ ЗАМОНЛАР

Эжонхон билан Сойинхон (асл исми Ботухон) – Жўжихон авлодларидан бўлган Дашти Қипчоқнинг машҳур хонларидан. Туралихоннинг қизидан туғилган эди. Эжонхон билан Сойинхон бир-бирига хонлиқни таклиф этди. Сойинхон кичик эди, акасига айтди: «Отам ўрнига оғамсан, сен хон бўлгил». Эжонхон айтди: «Сендан ёшим улуғлиги тўғри. Аммо отамиз сени бисёр суюб, эрка ўстирган. Бугунга келиб сенинг эркалигинг ва инжиқликларингни кўтаряпман. Хон бўлсам, бундай қилолмайман. Ўзинг хон бўлақол, сенинг хонлигингга мен чидайман. Аммо менинг хонлигимга сен чидамассан». Икки шаҳзода шу тариқа бир-бирларига хонлиқни таклиф қилиб, узоқ тортишдилар ва охири катта боболари Чингизхонга маслаҳатга жўнашди. (**Ўтамиш ҳожи ибн Муҳаммад Дўстий, «Ўтамиш ҳожи тарихи», қўлёзма, ЎРФАШИ кутубхонаси**).

«МУСТАҲКАМ ОИЛА ЙИЛИ»ГА БАҒИШЛАНГАН ТАНЛОВ

Ислом динимиз оилани никоҳ асосида қуришга алоҳида аҳамият беради. Пайғамбар алайҳиссалом ҳадисларида: “Никоҳ менинг суннатимдир, ким суннатимдан юз ўғирса, у мендан эмас” (яъни умматимдан эмас), деганлар. Никоҳ асосида турмуш қуриш Аллоҳ таолонинг буйруғи, Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатлари бўлгач, мусулмон киши оила қуриш йўлида ҳаракат қилиши, оиласини шаръий никоҳ асосида қуриши, никоҳ тўғрисида насл-насаби поклигини ва оила шайнини сақлаши, ифқатини асраши, бузуқлик, зино сингари ҳаром ишлардан тийилиши зарур.

Маълумки, оила ҳар бир жамиятнинг бошланғич ҳужайраси ҳисобланади. Оила мустаҳкам, тинч, ҳалол ва пок бўлса, жамият ҳам осойишта, мустаҳкам, фаровон бўлади. Аксинча бўлса, оилаларда парокандалик, бузғунчилик юзага келади, ҳалол-ҳаромнинг фарқи қолмайди, алал-оқибат ўша жамият бузилади, тинчи йўқолади, бора-бора чуқур таназзулга юз тутди.

Шу жиҳатдан юртимизда 2012 йилнинг «Мустаҳкам оила йили» деб эълон қилиниши ҳам ана шу буюк ҳақиқатнинг давлат сиёсати даражасига кўтарилиши, деб эътироф этилмоқда. “Ислом.Уз” портали ҳам бу муҳим ишни ҳамisha эътиборда тутиб келган ва “Мустаҳкам оила йили”да ҳам бу борадаги ишларини янада кучайтириш ниятидадир. Портал таркибидаги “Муслимаат.уз” сайти аёл-қизларнинг оила мустаҳкамлигига қўшадиган ҳиссасини янада кўпайтириш, улар фаоллигини ошириш, опа-сингилларимизга Ислом маърифатини етказиш, уларни келажак авлодни тарбиялашга кенг жалб қилиш

мақсадида “Мустаҳкам оила” маънавий-маърифий танловини эълон қилди.

Танловда яшаш, ишлаш жойи, миллати, дини, жинси, ёши ва савия-малакасида қатъи назар, барча муаллифлар ўз асарлари билан қатнашишлари мумкин. Танловга адабий-бадиий асарлар (насрий, шеърий асарлар, публицистик мақола, очерк, репортажлар, сценарийлар, шунингдек, хорижий тиллардан ўзбек тилига ёки ўзбек тилидан хорижий тилларга таржима қилинган маънавий-маърифий асарлар); мультимедиа асарлар (фото, графика, хаттотлик, тасвирий санъат асарлари, интерактив мультимедиа дастурлар, аудио, видео, 2D ва 3D анимация, интернет ресурслари); болалар учун асарлар (болалар томонидан ишланган ёки болалар учун мўлжалланган маънавий-маърифий асарлар) тақдим этилади. Юборилган электрон репродукциялар рўйхати “Ислом.уз” портали ҳамда “Муслимаат.уз” сайтида маълум қилиб борилади. Сайтда берилган репродукцияларга ҳакамлар ҳайъати ҳамда интернет фойдаланувчилари томонидан баҳо берилади.

Танлов 2012 йилнинг 1 декабрига қадар давом этади. Унинг якунлари ҳижрий 1434 йилнинг муҳаррам ойида эълон қилинади. Танлов ғолибларига қимматбаҳо мукофотлар, эсдалик совғалари ва фахрий ёрлиқлар тақдим этилади.

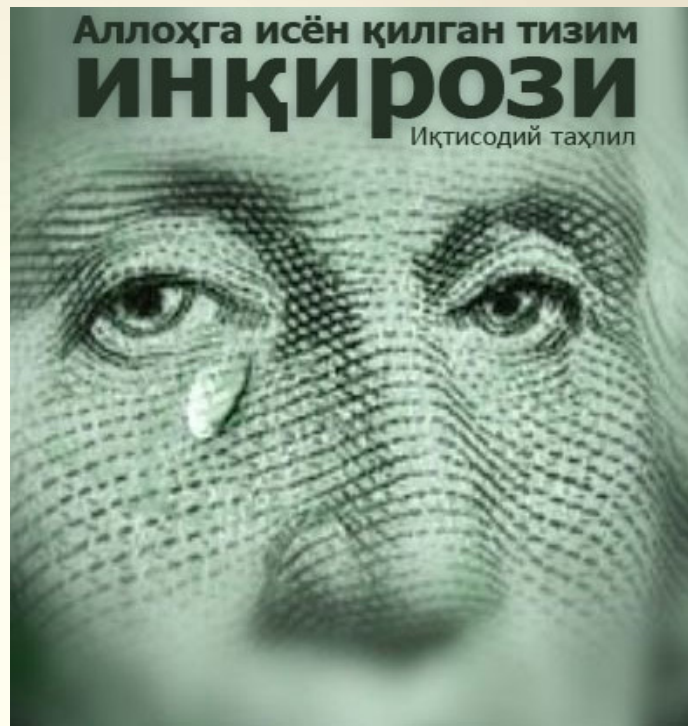
(Ўз мухбиримиз).

Маълумки, бутун дунё иқтисодий тизимида инқироз деб аталмиш таҳдид ҳамон ўз кучини кўрсатмоқда. Бу нарсa зўрайгандан зўраймоқда, унинг янги кўринишлари пайдо бўляпти, аммо таҳдидни жиловлаш ёки ортга чекинтиришнинг имкони асло топилмаяпти. Аввалига молия ҳамда пул тизимидаги инқироз кўринишида намоён бўлган бу таҳдид бутун бошли иқтисод тизимининг инқирозига йўл очиб берди. Бундай инқироз шу кунларда шаклу шамойилига кўра кўпгина давлатларни қарздорлик ботқоғига ботириб қўяётган „қарздорлик инқирозига“ айланиб улгурди.

Хўш, бу қандай инқирозки, бир неча йиллардан буён унинг ечими ҳамон топилмаяпти. Аксинча, муаммо устига муаммолар ёғилмоқда? Биз ўтган йили инқироз ҳақида мақола эълон этиб, мазкур ҳолатга маълум миқдорда назарий ёндошишга ҳаракат қилган эдик. Бу галги мақоламиз эса мазмун-моҳиятан ўша ердаги фикрларнинг узвий таҳлилий давомидир. Келинг, вазиятни таҳлил қилишга ўтишдан олдин охириги пайтда турли давлатларда юз бераётган молиявий-иқтисодий ҳолатларга бир назар ташлаб чиқсак.

Эътиборингизни сўнгги кунларда оммавий ахборот воситалари орқали кўп тилга олинаётган жанубий ва шарқий Европа давлатлари, АҚШ, Япония, Хитой ҳамда Буюк Британия каби йирик мамлакатларнинг молия ва иқтисод тизимида рўй бераётган таҳликали ҳолатларга қаратмоқчимиз.

Яқин йиллар ичида йирик иқтисодий тизимга эга бўлган давлатлар, жумладан, АҚШ, Япония, Хитой, Европанинг бир қатор ҳамда дунёнинг бошқа кўпгина мамлакатлари ўзларини молиявий инқироздан олиб чиқиш мақсадида „Конъюнктура Пакети“ дея аталмиш давлат томонидан иқтисодиётга аралашув механизмини ишлаб чиқишди ва шу орқали сунъий равишда аввало банкрот ёқасида турган молия институтлари, яъни банклар ва бошқа молия ташкилотларига, ундан сўнг эса, иқтисодиётда ва бозорда етакчи бўлган ҳамда савдо биржаларидаги ўз салоҳиятига ҳамда обрўсига эга турли йирик акционерлик компанияларига молиявий тикланишда ёрдам беришни ва шу орқали батамом касодга учратмаслик йўллари режалаштиришди. Банклар эса бирин-кетин давлат қарамоғига ўта бошлади ёки аниқроғи банкларнинг қимматли қоғозларини тўла ёки қисман давлат сотиб олиб, хусусий сектордан яна давлат секторига ўтказиш орқали масалага ечим топа бошлади. Натижада АҚШ 35% , Хитой 20%, Япония, Европа давлатлари ҳамда дунёдаги бошқа давлатларнинг ҳар қайсиси 15 % дан, бутун дунёда конъюнктура пакети учун сарф бўлган маблағларнинг улушида иқтисодиётни тиклашга киришдилар. Бу конъюнктура учун сарфланган жами маблағлар миқдори дунё иқтисодиётида эришиладиган ялпи даромаднинг 4,7 фоизини ташкил этди. Аммо конъюнктура пакетлари давлат бюджети учун фақат харажат бўлиб, бунча сарфланган миқдордаги маблағларнинг фойдалар туфайли қайтими деярли йўқ ёки яқин йилларда эришиладиган нарсa эмаслиги аниқ эди. Бу дегани, аслида жами конъюнктура учун

сарфланган маблағлар эвазига дунё мамлакатлари 4,7 фоиз миқдорида қарздорлик балосини ўз елкаларига ўзлари ортиб олишди. Бу орқали, қайсидир маънода, кўпчилик давлатлар ўз иқтисодиётини яна қайта тиклашга вақтинчалик ечим топган бўлишса-да, инқироз таҳдидидан ўзларини бутунлай халос қила олишмади. Аксинча, АҚШ, Буюк Британия ёки Япония каби давлатлар ботқоққа яна ҳам чуқурроқ ботиб қолишди. Бу мамлакатларда бюджет тақчиллиги янада ошиши билан бирга давлатнинг юқори қарздорлик ҳолати пайдо бўлди. Мамлакатда инқирозга учраган компаниялар сони ҳамда бунинг натижасида ишсизлик даражасининг ортиши, бунинг устига давлатларнинг чиқими кўпайиб, экспортнинг камайиши ҳамда тизимнинг тўлов қобилиятининг касодга учраши, сармоядорларнинг ҳам сармоя (инвеститсия) ажратишига катта тўсиқларнинг пайдо бўлиши сабабидан бюджетга солиқлар ва тушумлар йиғиш миқдори камайиб кетди. Банклар эса юқори фоизли кредитларнигина таклиф қила бошлади. Табиийки, бу ҳолатда банкларга нисбатан ишонч кескин камайиб кетди. Ва натижада молия ташкилотларининг тўлов қобилияти кескин пасайди ёки бутунлай нўлга тушиб қолди. Бу борада турли янги усуллар қўлланилди, лекин афсуски ёрдам беришга улгурилмаган банкларнинг тўлов қобилияти батамом касодга учраши натижасида бирин-кетин Юнонистон (Греция), Португалия, Испания, Италия ва ҳатто, иқтисодий жиҳатдан бақувват бўлмиш АҚШ, Япония ва Буюк Британия ҳам ўзларининг тўлов қобилияти йўқолгани ҳамда синиш (банкрот) ҳолатига тушаётганини эълон қила бошлашди.

Давлатларнинг бундай таназзулга юз тутишига, аниқроқ айтадиган бўлсак, фақат молия тизимидаги инқироз сабаб бўлмай, балки давлатнинг эркин

иқтисодий савдо-сотиқ борасидаги, яъни экспорт ҳамда импортдаги нисбатларнинг салбий кўрсаткичга эгаллиги ҳам асосий омиллардан ҳисобланади. Бир давлатдаги ўртача хўжалик тақчиллигини (дефитситни) аниқлаш учун жорий дефитситни, ёки аниқроғи, жорий салдони бюджет дефитсити (салдоси) билан таққослаш кифоя. Умумий ҳисоблаш қондасига биноан давлатнинг бюджет салдоси қуйидагича ҳисобланади :

Бюджет салдоси = Давлат киримлари – Давлат чиқимлари – Фоиз тўловлар

Жорий салдо = Давлат киримлари-Давлат чиқимлари

Давлатлар сунъий равишда жорий салдога таъсир этишлари мумкин, бунда ўртача фоизларнинг даражаси умумий қарзларга нисбатан олинадиган бўлса, жорий салдонинг ялпи ички маҳсулотга нисбатан қиймати кўриб чиқилади. Бу дегани, ялпи ички маҳсулотга нисбатан қарздорлик даражасининг нисбати орқали давлатнинг иқтисодий имконият чегараси, яъни тўлов қобилияти аниқланади. Мамлакатларга сармоя киритиш режаларини амалга оширишдан аввал сармоядорлар айтиш шундай кўрсаткични инобатга олишади. Демак, агар давлатнинг қарздорлик даражаси юқори бўладиган бўлса, бу давлатга сармоя ажратиш қийин бўлиб қолади. Шу ўринда изоҳлаб кетиш керакки, сармоя дегани узоқ муддатли фоизли капитал маблағларнинг шу давлатга киритилишидир. Аниқроғи, сармоя киритиш қайтарилиши узоқроқ муддатларга мўлжалланган яна бир қарз олди-берди услубидир.

“Давлат қандай қилиб катта миқдорда қарздорлик ҳолатига тушиб қолади” деган савол ўртага ташланадиган бўлса, бунга жавоб шуки, давлатда ривожланиш жуда паст кўрсаткичда бўлса, бунинг устига белгиланган фоиз даражалари, яъни пулнинг қадрсизланиш кўрсаткичи ана шу иқтисодий ўсишга нисбатан юқори бўладиган бўлса, қарздорлик ҳолати келиб чиқади. Худди шу ҳолат Юнонистон, Ирландия, Испания ҳамда бошқа давлатларда жуда юқори даражага чиқиб кетди. Юнонистоннинг Европа мамлакатлари орасида иқтисодий ўсиш суръатлари ниҳоятда суст бўлгани ҳамда самарали ижтимоий-иқтисодий тизимлар яратилмагани оқибатида, шунингдек, сўнгги йиллардаги молиявий инқирознинг таъсири ҳамда бозор иқтисодиётинг механизмлари асносида вужудга келадиган Европа Иттифоқи (ЕИ) мамлакатларининг ўзаро савдо-иқтисодий боғлиқликлари ва шу аснода пайдо бўлган салбий таъсир мамлакатни ялпи ички маҳсулот қийматида 125 фоиз (2009 йил) қарздор қилиб, жуда қисқа муддатда синиш (банкрот) ҳолатига тушириб қўйди. Юнонистоннинг бюджет тақчиллиги эса ўртача 13-14 фоизга, яъни ЕИ таркибига кирувчи давлатлар ичида рекорд даражага етди.

Бир вақтнинг ўзида эса Европа Иттифоқи таркибида бўлган Олмония, Ҳолландия ва Австрия каби мамлакатлар жуда юқори иқтисодий тўлов қобилиятига, яъни ўсиш кўрсаткичларига эришишди. Олмония экспорт бўйича Хитойдан кейин дунёда иккинчи ўринда, Европада эса етакчи эди. Бундай бир

иттифоқнинг ичида турли хил иқтисодий ҳолатларнинг вужудга келиши ўз навбатида иқтисоди жуда суст ривожланаётган давлатларга янада салбий таъсир кўрсатди. Улар бозорда рақобатга бардош бера олмай қолишди. Иқтисодий тикланиб олган давлатлар эса бунга ҳам қарамай яна давлат ичкарисида ҳам бир вақтнинг ўзида турли ислохотлар олиб боришди. Пул жамғариш, харажатларни қисқартириш бўйича самарали натижаларга эга бўлишди. Иқтисодий самарадорликнинг бундай ўсиши билан бирга меҳнат тўловлари ошмади, балки эски ҳолатида қолди. Бу эса мамлакатда чиқимларнинг бир меъёрда сақлаб турилишига замин яратди.

Юқоридаги синиш ҳолатига тушиб қолган давлатлар эса Европа Иттифоқи қарамоғида бўлибгина қолмай, давлатларни қутқариб қолиш учун Евро-Бонус аталмиш ёрдам пакетларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлишди. Европа Иттифоқининг ушбу „Маршалл режаси“ бошқа йирик давлатлар, хусусан Олмония, Франция каби давлатлар тўлайдиган узоқ муддатли тўловлар бўлиб, бу ҳам айтиш сармояга ўхшаш қарздорлик олди-сотди битимидир. Бунга эга бўлиш учун эса давлатлар самарали ички ижтимоий-иқтисодий дастурлар ишлаб чиқишлари шарт ва бу дастурлар ёрдамида тизимда ўзгариш яшашлари талаб этилади. Аммо бу бонуслар фақат давлатни қутқариб қолиш учун вақтинчалик усул бўлибгина қолмай, Европа Иттифоқида жорий этилган ягона пул тизими бўлмиш евро қадрсизланишининг олдини олиш ва шу орқали Иттифоқ ичкарисидаги нархларнинг ўсиш кўрсаткичларини барқарор сақлаш учун ҳамдир. Европа Иттифоқида кирмайдиган давлатлар, масалан, АҚШ 1917 йили жорий қилган қарздорлик лимити стандарти бўйича ҳозирда энг кўпи билан 14 триллион 300 миллиард АҚШ доллари миқдоридаги кўрсаткичдан анча ошгани боис Америка қарздорликни камайтириш учун янги солиқ ислохотларини амалга оширишини айтмоқда.

Айтиш пайтда АҚШ да ҳам, Европа миқёсида ҳам ҳукуматлар раҳбарларининг ва оддий аҳолининг норозилик кайфияти ошмоқда. Европада касодга учраётган давлатлар учун иқтисодий тизими анча барқарор давлатлар ўзининг янги солиқ ҳамда бошқа шу каби ислохотларни ташкил этганлари ҳолда оддий аҳолининг чўнтаги ҳисобибагина қолаётган иқтисодиётларни тиклашга ёрдам бермоқда. Шу йўл билан бу танглик ҳолатига барҳам бериладими-йўқми, бу ҳам муҳамлигича қолмоқда. Қарийб қирқ йиллик тарихга эга бўлган ва ўзининг илк кўринишларини 70-йиллардаёқ кўрсатган бу галги инқироз дунё бозорида ишлаб чиқарилган жами маҳсулот ҳажми унга етарли миқдорда тўланадиган пулдан анча ортиб кетиши натижасида намоён бўлди. Бу инқироз биз кўндаларга кўтариб мақтаётган капитализм асосида қурилган дунё иқтисодий тизимининг қанчалик ногирон туғилган тизим эканини исботлашга улгурди. Шундай кемтиклик асносида барпо қилинган мазкур тизимни даволаш жараёнида касалга дори ўрнига захар бераётган бу каби „Маршалл режалари“ эса аслида қарздорлик ботқоғига

ботиб турган танани боши билан ботириб чўктириб юбориш режаси эканини бутун дунё англаб тургани шубҳасиз.

ТИЗИМДА ЯШИРИНГАН МУЗ ТОҒЛАРИ

Одатда уммонда сузиб юрган муз тоғларининг (айсберг) сув устида турган қисми билан бутун бошли айсберг хавфини аниқлаб бўлмайди. Бунда унинг сувга ботиб турган қатлами, яъни илдизи биринчи ўринда инobatга олинади. Чунки айти шу сув остидаги илдизи кемалар ҳалокатига сабабчи қисмидир.

Агар бугун ҳукм сураётган инқироз моҳиятига етадиган бўлинса, бутун дунё молия-пул тизимининг тарихига бир назар ташлаш кифоя.

Молия ва пул тизимида шундай икки атама мавжуд: қиймати қопланган пул ва кредит пул. Қиймати қопланган пулда бирор товарни айирбошлаш учун, масалан олтин, кумуш каби қимматли нарсалар қийматга эга бўлган нарса сифатида пул ўрнида ва пул сифатида тўловда айирбошланади. Бундай айирбошлаш тизими анча соғлом тизим бўлиб, бунда олтин, кумушларнинг, яъни пулнинг маълум юқори чегараси бўлади ва бундан ортиқ пулни пайдо қилиш мумкин эмас. Яъни ҳар бир давлат мамлакатда мавжуд олтин захирасига асосланиб, шунча пулни муомалага чиқаради. Муомалада ортиқча қиймати паст ёки қиймати йўқ пул бўлмайди. Иккинчиси эса кредит пул тизими бўлиб, бунда қийматга эга бўлган, аммо ўзи қимматли бўлмаган нарсалар, масалан векселлар, нақд пуллар, дериватлар, депозит пуллар ёки чек қоғозлар, шунингдек, кредит карточкалари пул сифатида муомалада иштирок этади. Биринчи пул шаклида пулнинг қиймати буюмда тўлиқ намоён бўлади, иккинчи пул шаклида эса тўловлар ваъда ёки ишонч остида амалга ошади. Яъни қийматли нарса қийматсиз нарсага айирбошланганда қийматсиз нарса қийматли нарса сифатида тасаввур қилинади. Бу пул тизимида эса давлат ҳамда банклар керак бўлганда истаганча ПУЛ яратишлари мумкин.

Шу иккинчи пул тизими айти бугунги кунимизда жорий муомала учун фаолият юритаётган тизимдир. “Бу тизимда пул қандай яратилади?” деган саволга жавоб: Бу тизимда Марказий банклар пул яратувчи оналардир. Улар, масалан, 1000 сўм қийматидаги пулни эмиссия қилсалар, шуни бошқа тижорат банкларига ишлатиш учун бериб турадилар. Пулни Марказий банкдан олганлари учун тижорат банклари ўша берилган пулнинг, масалан, икки фоизини банк резерви учун Марказий банкка яна қайтариб тўлашлари керак. Қолган 98 фоизи, масалан, кредит сифатида мижозга берилади. Мижоз кредитни нима учундир тўловга беради ва яна бу пуллар бу гал ўртада мижоз воситачи бўлган ҳолда яна марказий банкка қайтиб боради ва шу билан биринчи пул айланмаси амалга ошади. Иккинчи бор эса мижоздан бориб тушган пулнинг икки фоизини банк яна Марказий банкка тўлайди ва қолган 98 фоизи, яъни 960

сўмини яна кредит сифатида мижозга беради. Мижоз эса қайсидир тўлов амалиётини амалга оширади ва 960 сўм яна банкка боради ва шу билан иккинчи сикл айланмаси ниҳоясига етади. Шу тариқа то пул нўл бўлиб қолгунича ҳар пул айланмасидан Марказий банк икки фоиздан қошимча маблағ топаверади ва охирида 1000 сўм пул 50000 сўмга айланади. Бундай пул яратиш мульти-пул яратиш тизими ёки аниқроғи “жирал пул яратиш тизими” деб номланади.

Навбатдаги жуда муҳим нуқта эса 1913 йили АҚШнинг Федерал Резерв Тизими, яъни ФЕДнинг тузилиши бўлиб, бу молия институти кўпчилик мутахассислар фикрига кўра давлат тасарруфидаги молия институти бўлмай, балки хусусий банкдир. Аниқроғи, саккизта мустақил хусусий банкни бирлаштириб турувчи ва ушбу банклар томонидан бошқарилувчи хусусий молия институтидир. Шундан буён дунёдаги жамики банклар резервидаги 75 фоиз пул АҚШ долларида сақланади. Яъни доллар дунё валютаси ҳисобланиб, дунё пул тизимини бошқариб келмоқда. Бу дегани долларнинг кадр-қийматининг ўзгариши тўғридан-тўғри дунёдаги ҳар бир давлат пул тизимига таъсир этади. Шу жумладан 90 фоиз пул захираси долларда бўлган Европа Иттифоқида кирувчи мамлакатлардаги мавжуд евро кадр-қийматига ҳам доллар ҳамиша таъсир ўтказиб туради.

1944 йили жаҳонда фаолият кўрсатиб турган олтин захирасига асосланган пул тизимида янги йўналиш, яъни Бреттон Вуд тизими (олтин-доллар тизими) барпо бўлди. Бунга айти АҚШнинг жаҳон урушидаги сарф-харажатларининг кўпайиб кетиши ҳамда Виетнам урушида ҳам анча пул сарфлашига тўғри келгани сабаб бўлди. 1971 йилдан бошлаб эса олтиндан қоғоз пул тизимига ўтилди. Ва шундан буён иқтисодиёт тарихида янги пул тизими, яъни юқорида айтганимиз Кредит-пул тизими фаолиятини бошлади. Бу дегани 35 гр. олтиннинг баҳоси 30 АҚШ \$ қийматида баҳоланди. Яъни, ҳар бир 35 граммли олтин бўлаги ўрнига 30 АҚШ доллари муомалада пайдо бўлди.

Ана шундан бошлаб муомаладаги пуллар унинг қийматига тенг товар ва хизматларга нисбатан қирқ маротаба кўпайди. Бу дегани, шунча пул қийматсиз ҳолатда, яъни унга алмашув учун захира бўлмаган кўринишда муомалада пайдо бўлди. Бу дегани, ҳар қайси қоғоз пул тизими кўпи билан учта авлодгача бориши мумкин, деганидир. Тарихга назар ташлайдиган бўлсак, ҳар бир давлат ўтган даврида камида икки-уч марта пул ислохотини амалга оширган, яъни янги пул зарб қилинган ва муомалага киритилган. Нима учун айти пул тизимидаги муаммони янги пул ислохоти орқали ечиб келинмоқда, деган саволга жавоб бериладиган бўлса, айти қийматни янги қийматга ўгириш орқали мамлакатда мавжуд қарздорлик ҳолатидан чиқиб кетилган. Албатта бундай янги пул тизимини яратишдек усул тўлақонли ечим бўлмай, фақат сўнгги чора сифатида кўрилган. Бундай қоғоз пул тизимида мамлакатларнинг иқтисодий ривожланиши, товар ва хизматларнинг тобора кўпайиши ҳамда янги иш ўринларини барпо қилиш жараёнини

қиймати паст ёки қийматсиз қоғоз пулларни қўшимча чиқармай амалга ошириб бўлмайди.

2007 йилга келиб айни инқирознинг шиддати кучайган вақтда Европа Иттифоқи Марказий банки томонидан муомалага чиқарилган пулнинг миқдори конвергенсия стандартига мувофиқ аслида кўпи билан 4,5 фоиз бўлиш ўрнига 12,3 фоизни ташкил этган. АҚШ да эса бу кўрсаткич 18 фоизгача етди. Ва очик демократик давлатда демократик тамойилларга қарши равишда умумий пул массаси 2006 йилдан буён М3 деб олинди ва кенг жамоатчиликка бу миқдор эълон қилинмайдиган бўлди. Яъни, бу миқдор сир сақланиши эълон қилинди. Пул қадрсизланиши (инфляцияси) гиперинфляция шаклига ўтди. Афсуски амалдаги инфляция кўрсаткичлари эса ҳақиқий инфляция кўрсаткичи ҳисобланмай, балки давлатлар сунъий равишда таъсир ўтказиб келишмоқда. Масалан, 2008 йилги кўрсаткичга қарайдиган бўлсак, дунёда ўртача инфляция кўрсаткичи 10 фоизга етди, аммо расмий эълон қилинган кўрсаткич эса ўртача 1,7 фоиз эди. Пулнинг АҚШ бошчилигида амалдаги бозорга чиқариладиган миқдори эса 2000 йилдан буён 950 фоиздан ошиб кетди. Инфляция миқдорини оддий қизиқувчи сифатида аниқламоқчи бўлинса, у ҳолда амалда чиқарилган пулнинг миқдорининг ўсиши-М3 яъни 12,3 фоиздан 2,6 фоизни (иктисодий ўсиш кўрсаткичини) айириб ташлаш кифоя ва эришиладиган натижа эса 9,6 фоиз бўлади. Амалда эса инфляцияга сунъий таъсир этишда ҳедони, суррогат ёки геометрик ўлчов усулларида фойдаланилади. Энди тасаввур қилинг, агар инфляциянинг ҳақиқий даражасини ўртача 9% қилиб оладиган бўлсак ва унга қарама-қарши равишда ҳозирги Европа Иттифоқидаги мавжуд фоиз даражасини 3 фоиз деб ҳисобласак, бу дегани ҳар йили ўртача олди-сотдидаги қиймат зарарининг миқдори 6 фоизни ташкил этади. Бу дегани, ўн йил олдин белгиланган асли 1000 сўмлик маҳсулот ёки хизмат қиймати ўн йилдан кейин эллик фоизга камайди, яъни 500 сўм бўлди, дегани. Тасаввур қилинг: бу қиймат йўқотиш айни хом-ашё нархлари ва бошқа харажатларнинг ошиши даврида яъни маҳсулотнинг аслида 1000 сўмдан кўпроқ қийматга эга бўлиши керак бўлган даврда юз бермоқда. Бу эса очик-ойдин тизимнинг қанчалик ҳалокат ёқасида эканини кўрсатиб қўяди.

Тизимдаги хатоликларни тилга олиш жараёнида бир асосий жиҳатни унутмаслигимиз керак. Яъни тизимнинг фаолияти кредит-пул тизимида асослангани, аниқроғи фоизлар асосида яшовчи тизим эканини эсдан чиқармаслик лозим. Фоизлар асосида молия-пул тизимидаги ўсиш Э функцияни билдиради, яъни секинлик билан ўсиб бориб, маълум даврга келганда шиддатли ўсиш рўй беради ва юқори чегарани чеклаб бўлмайди, ўсиб кетаверади. Шу ерда Жозеф-энт номли бир мисолни келтириб отишни маъқул деб топдик. Масалан Жозеф 0-йилда 1 энт миқдоридаги пулни 5 фоизли кўпайиш шарти билан банкка қўйди. Ва бу 2009 йилга келиб 3,71 Э 40 € миқдоридаги пулга

айланди. Бу, масалан, 37,100... каби тақрибан 39 та нўл орқасидан қўйиладиган шундай катта суммага эга бўлди дегани. Бу эса Жозеф 808 миллиард дона Ер куррасича келадиган олтин шарларига тенг қийматдаги бойликка эга бўлади, деганидир. Албатта айтиш мумкинки, инсон ҳеч қачон бунчалик кўп йил яшай олмайди, деб. Лекин агар инсоннинг ўртача 85 йиллик ҳаётини оладиган бўлсак, саккиз фоиз ҳисобига кўпаядиган пулнинг қиймати 693 та айни юқорида айтилган Ер куррасига тенг олтин шарларнинг қийматича бўлар экан. Бундай суммани ҳатто тасаввур қилиш мумкин эмаслигини ва бундай тўлов тизимини амалда қўллаб бўлмаслигини, шунингдек, Ер шаригада жамики ерости бойликларининг чегараланганини инобатга оладиган бўлсак, бундай фоиз асносида қурилган тизимнинг қанчалик мантиқсиз экани яққол кўриниб қолади.

Шундай тизим, кўриб ўтганимиздек, қарздорлик тамойили асосида қурилган экан, бугунги кунимиздаги қарздорлик инқирозининг пайдо бўлганига унча ажабланмасак ҳам бўлаверади. Масалан, Олмонияни қарздор давлатлар орасидаги қарзи кам давлат сифатида оладиган бўлсак, 2009 йилги маълумотларга кўра ҳар сонияда ўсаётган қарзнинг миқдори ўртача 4,500 евро эди. Агар тарихдаги инқирозларга назар соладиган бўлсак, давлатларнинг қарздорлик даражаси бу даражада ўсмаган эди. Ҳозирги пайтда эса ялпи ички маҳсулотга нисбатан АҚШ даги қарздорликнинг ўсиши 350-360 фоизга етди.

Шу ерда бир савол туғилиши мумкин: нима учун инқирозни айни ипотека банкларидаги синиш (банкротлик) бошлаб берди? Албатта, инқироз вақтида ҳар қайси тармоқ касодга учраши мумкин. Лекин айнан ипотека банклари инқирозни биринчи бўлиб бошлаб берганлари изоҳланадиган бўлса, албатта бу тармоқнинг ривож ва имкониятлари миқдори жуда юқори эди.

Биргина АҚШнинг ўзида банкларнинг домино эффекти мисол таназзулга учрашларига қарши кураш сифатида 700 миллиард АҚШ доллари миқдорида ёрдам ажратила бошланди. Бунча пулни тасаввур қилиш учун шунча миқдордаги юз долларли пулларни қатма-қат тахланганда 762 км. узунликдаги масофани эгаллар экан. Шунча миқдордаги пулни банкротлик ҳолатига тушмасликлари учун давлат томонидан қутқарув ёрдами сифатида берилишига қарамай инқирознинг олди олинмади, Аксинча, давлатларнинг қарзи яна ҳам ошиб кетади, ишсизлик миқдори кўпайиб, давлат бюджетига келиб тушадиган катта миқдордаги солиқлар иш-жойларининг қисқартирилиши натижасида унмай қолди. Бунга қарама-қарши ҳолатда эса давлатнинг ички ижтимоий-моддий таъминлаш борасидаги ва бошқа сарфларининг ва ташқи қарзларининг миқдори ошиб, давлат фоиз тўловларини ҳам тўлолмайдиган даражага тушиб қолди.

Хулоса қиладиган бўлсак, бу тизим узоққа бормади, қачондир янги пул тизими жорий этилиши табиий. Акс ҳолда давлатлар бундай тусдаги қарздорлик ботқоғидан чиқиб кета олишмайди, балки қайта-қайта инқирознинг янги турлари пайдо бўлаверади, қарзлар

эса осмонга чиқиб кетаверади.

Энди “унда нима учун Юнонистон каби банкротликка тушиб қолган давлатга яна қарз бериш орқалигина ёрдам берилмоқда”, деган саволга жавоб берадиган бўлсак, тизимни маълум миқдорда ушлаб туриш учун шу усулни фақат вақтинчаликка қўллаш мумкиндир. Лекин бу ечим эмас, балки иқтисодий вақтинчалик кучлантириш усулидир.

ЕЧИМ ТОПИШ МУМКИНМИ?

Қўштирноқ ичида айтиб ўтиладиган “тизим”даги ечимларга тўхталадиган бўлсак, дунё экспертлари пулини кўпайтириш ниятида бўлганларнинг пулларини ҳимоялаш мақсадида бундай тизимда пулларини фақат хом-ашё, масалан, газ, нефт, қимматли металллар, сув заҳираларига қўйишларини маслаҳат беришмоқда. Лекин улар банкларга нақд пул шаклида маблағ қўйишдан қайтаришмоқда. Юқорида айтиб ўтилган манбалар эса сайёрамизда тобора камайиб, тақчил ҳолатга келиб қолган, ҳатто оддий ичимлик суви заҳираси ҳам тобора камаймоқда. Ҳар қандай тақчил нарсанинг ўша пайтдаги қиймати ҳам энг юқори бўлади. Пулини кўпайтириш мақсадида бўлганларга кўчмас мулкка ҳам пул қўйишлари мумкинликларини айтилмоқда.

Бу молия-иқтисодий тизимнинг аҳволи қачон яхшиланиб, қачон ёмонлашини аниқлашнинг имкони йўқлиги учун ҳар бир оддий хусусий шахсни ҳимоялаш давлат учун жуда муҳимдир. Аммо бу тизим янгиланиб, қачондир ҳамма нарсани бошидан бошлашга тўғри келиши аниқ. Бу дегани, янги пул тизими жорий этилиши аниқ ҳолатдир. Лекин бу қачон содир бўлади, бунга ҳеч бир кучли иқтисодчи ҳам айтиб бера олмаслиги ҳам аниқ ҳақиқатдир. Шу ўринда савол туғилади: дунё қачонгача бу рибо тамойилига қуриладиган тизимларни қайта-қайта жорий қилишдан чарчаб, ундан воз кечар экан-а?

Аллоҳнинг йўлидан бош тортилган ҳар қандай нуқтада инсоният албатта таназзулга учраши

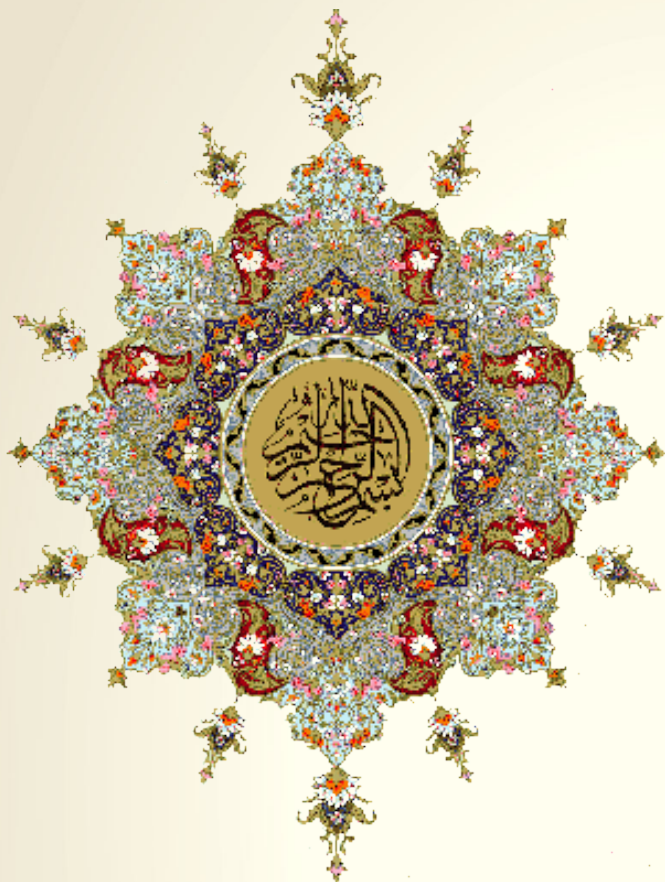
тайинлигини қайсидир маънода дунё ўз фаолиятида яхши англаган бўлса-да, ечимни Ислом шариатидан излаб кўришни ва Аллоҳ таоло жорий этган шариат тамойилидаги тизимни ўрнатишни ҳаёлига ҳам келтираётгани йўқ.

Аллоҳ таоло Ўз Каломида айтганидек, рибо (судхўрлик) тамойилидаги тизим бузуқ ақидага асослангани учун ҳам узоққа бормайдиган ва бир куни ҳалокат чоҳида ўлим топадиган тизимдир. Аллоҳ таоло айтади: “Эй иймон келтирганлар, рибони бир неча баробар қилиб еманглар. Аллоҳга тақво қилинглар, шояд нажот топсанглар” (Оли-Имрон, 130). Бу ҳақда Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломдан ҳам жуда кўп ҳадислар бор. У зот (соллаллоҳу алайҳи васаллам): “Қайси қавм орасида зино ва рибо авж олса, улар ўзларига Аллоҳнинг азобини ҳалол қилган бўлишади” (Абу Яъло ривояти); “Кишининг билатуриб рибодан еган бир дирҳами ўттиз олти марта зино қилганидан оғирроқдир”. Аллоҳ таоло ҳаром қилган рибо асосига қурлиган ҳар қандай иқтисод ва молия тизимининг узоққа бормаслиги бугунги кунда ҳаммага беш қўлдай аён бўлиб қолди. “Бузоқнинг югургани сомонхонагача”, дейдилар. Аллоҳ қонунларидан четлашган ҳар қандай иш-амал албатта ҳалокатга учраши, хонавайрон бўлиши исбот талаб этмас ҳақиқатдир. Инқирозга юз тутган тизим ўрнига яна шунга ўхшаш рибохорлик тизимини жорий этишга бош қотираётган дунё давлатлари наҳотки Ислом давлатларидаги мавжуд исломий иқтисодий ҳамда молия тизими аллақачон ечимни топиб қўйганини билмайдилар? Аллоҳ буюрган муомалот усулини қўллаш давр ва макондан қатъи назар, ўта долзарб бўлиб турган вазифа эканини аниқлаш айнан бош мақсад бўлиши инқирозлар ечимини топиш деганидир. Аллоҳнинг йўлидан бошқа ҳар қандай йўл ботилликдан бошқа нарса эмас ва у албатта касодга учрагувчидир.

(Материални тайёрлашда кўпгина хорижий интернет-ахборот манбаларидан ҳамда Rehberger GmbH консултантлик компаниясининг махсус тайёрлаган видео маърузаларидан фойдаланилди).

ҚУРЪОНИ КАРИМ СУВ ҲАҚИДА

Атоқли франсуз тиббиёт олими Морис Букай номи Ислом оламда яхши таниш. Насронийлик эътиқодида тарбияланган Морис Букай Франция университетининг тиббиёт факултетини «аъло»га тамомлаган. 1945 йилдан Париж дорулфунунида табиб, 1952 йилдан эса жарроҳлик бўлими мудири бўлиб ишлаб келмоқда. У бир қанча халқаро жамиятлар аъзоси ва қатор илмий-оммабоп асарлар муаллифидир.

1981 йили Франция ҳукумати Миср Араб Республикасидан Фиръавннинг жасади устида илмий тажриба асосида археологик тадқиқотлар ўтказишга рухсат сўрайди. Жарроҳларга раҳбар ҳамда тадқиқот ишларида масъул этиб профессор Морис Букай тайинланади. Ана шу тадқиқотлар чоғида Қуръоннинг ҳақлигини англаб етган Морис Букай мусулмон бўлади. Шундан сўнг у ўн йил давомида Қуръонда хабари келган илмий кашфиётларни тадқиқ қилиш билан шуғулланиди. Натижада унинг тадқиқотлари Аллоҳнинг каломи ҳақлигини исботлади. Бу соҳадаги билимларини янада ошириш учун араб тилини ўрганди ва Қуръони карим маъноларини таҳлил қилди. Ниҳоят, у ўзининг дунёда машҳур “Таврот, Инжил, Қуръон ва ҳозирги илм” асарини ёзди. Ҳозир нашрга тайёрланаётган ана шу китобдан бир парчани журналхонларга илиндик.

Сувнинг инсон ҳаётида тутган ўрни ҳақида

Қуръондаги оятларни ўқир эканмиз, бугунги кун кўзи билан қараганда ҳамма биладиган оддий далиллар ёзилганга ўхшаб кўринади. Чунки замонавий илм-фан кашфиётлари сабабли биз бугун табиатда сувнинг айланиш жараёни қандай рўй беришидан озми-кўпми хабардормиз.

Аммо қадимгиларнинг бу ҳақдаги тасаввурлари қанақа бўлганига эътибор қаратсак, Қуръонда ўз даврининг фалсафий қарашлари асосида ўйлаб топилган ва ҳақиқатга умуман тўғри келмайдиган хато маълумотлар эмас, балки ўз даври учун номаълум бўлган далиллар берилганини тушунамиз. Гарчи бу фактларни аниқлаш учун катта илмий изланишлар қилиш зарур бўлмаса-да, оддий кузатишлар орқали сезиладиган сувнинг табиатдаги айланиш жараёни фақат бизнинг замонамизга келибгина аниқланди.

Масалан, ер ости сувлари ерга ёққан қор ва ёмғир сувларининг ер остига сингиши натижасида пайдо бўлиши бугун ҳаммага маълум, аммо қадимда бу фикр биринчи марта милоддан олдинги 1-асрда Римда Витрувий Пол Маркус (Vitruvius Polio Marcus) томонидан илгари сурилганида кўпчилик бунга ишонмаган. Ундан кейинги асрларда, шу жумладан Қуръон нозил бўлган даврда ҳам одамлар сувнинг айланиш жараёни ҳақида умуман нотўғри тасаввурга эга бўлишган.

Шу соҳанинг икки мутахассиси – Г.Гастияни (G. Gastany) ва Б.Блаву (B. Blavoux) ўзларининг Бутунжаҳон Энциклопедиясига «Гидрогеология» (Hydrogéologie) сарлавҳаси билан ёзган мақолаларида бу мавзуга оид қизиқарли тарихий маълумотларни тақдим этишган:

«Милоддан олдинги 7-асрда Фалес Милетский (Thales of Miletus) океан сувлари буғга айланиб, шамоллар таъсирида ҳавога кўтарилади ва кейин яна ерга қайтиб, ер остига сингиб кетади, деган фикрни илгари сурган. Бу фикрни Афлотун (Plato) ҳам қўллаб-қувватлаган, фақат ҳавога кўтарилган сувлар ер ва осмон орасидаги «тартар» (Tartarus) номли қатламда сақланади, деб ўз фикрини ҳам илова қилган. Бу фикр милоднинг 18-асригача жуда кўп олимлар орасида кенг тарқалган ва хатто Декарт (Descartes) ҳам унинг тарафдорларидан бири ҳисобланган. Арасту фикрича, сув буғи баланд тоғ ғорларида йиғилиб, кейин ўша ердан ер ости сувларига қўшилиб кетган ва булоқларни тоза сув билан таъминлаб турган. Бу фикрни милоднинг 1-асрида Сенека (Seneca) ва 1877 йилгача яшаган яна жуда кўп бошқа олимлар, шу жумладан О.Волжер (O. Volger) ҳам қўллаб-қувватлаган. Сувнинг айланиш жараёнини биринчи марта 1580 йили Бернард Палисси (Bernard Palissy) исботлаб бера олган. Унинг назариясига кўра ерости сувлари ерга сингиб кетадиган ёмғир ва қор сувлари натижасида ҳосил бўлади. Бу назария 17-асрда Э.Мариотт (E. Mariotte) ва П.Перро (P. Perrault) томонидан тасдиқланган».

Қуйидаги Қуръон оятларида Муҳаммад (алайҳиссалом) даврига хос хато маълумотларнинг биронтасини учратмаймиз:

«Биз осмондан баракотли сув — ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида боғ-роғларни ва ўриб олинвчи дондунларни ҳамда тизилган (мева) новдалари бўлган баланд хурмоларни ундириб-ўстирдик. Бандаларга ризқ бўлсин учун (мана шундай қилдик). Яна у (сув) ёрдамида ўлик шаҳарни -- ерни тирилтирдик (Ўликларнинг ўз қабрларидан қайта тирилиб) чиқишлари ҳам мана шундай бўлур» (Қоф сураси, 9-11-оятлар)

«Ва Биз осмондан (аниқ) ўлчов билан сув (ёмғир-қор) ёғдириб, уни ерга жойлаб қўйдик. Шак-шубҳасиз, Биз уни кетказишга ҳам қодирдирмиз. Сўнг Биз сизлар учун у (сув) ёрдамида хурмо ва узум боғларини пайдо қилдик. Сизлар учун у (боғларда) яна кўп мевалар бўлур, сизлар улардан ейсизлар» («Мўъминун» сураси, 18-19-оятлар)

«Биз шомолларни (булутларга) ҳомиладор бўлган ҳолларида юбордик, осмондан сув (ёмғир) ёғдириб, сизларни у билан суғордик. Уни сизлар тўплаб олувчи эмассиз (балки дарё ва кўллар яратиб, у сувни Биз сизлар учун тўплаб берурмиз)» (Ҳижр сураси, 22-оят)

Сўнгги оятни икки хил тафсир қилиш мумкин. Ҳомиладор қилинадиган шомоллар ўсимликларни чанглатишга ишора қилаётган бўлиши мумкин, чунки улар чанглатишга сабабчи бўладиган уруғларни олиб келишади. Иккинчи томондан, бу шунчаки ифодали ўхшатиш бўлиб, шомолларнинг ёмғири йўқ булутларни учириб юриб, кейин ёмғирли булутларга айлантириши ифодааланган бўлиши ҳам эҳтимолдан холи эмас. Шомолларнинг ушбу вазифаси ҳақида кўп ўринларда, жумладан қуйидаги оятда ҳам ҳикоя қилинади:

«Аллоҳнинг Ўзи шомолларни юборди. Бас, улар булутни қўзғатгач, Биз уни ўлик шаҳарга ҳайдаб, унинг ёрдамида ўлган ерни тирилтирдик (Қиёмат қойим бўлган Куни) қайта тирилиш ҳам шунинг ўзидир» (Фотир сураси, 9-оят)

Эътибор беринг, учинчи шахсда ҳикоя қилинаётган оят бирдан Аллоҳ томонидан биринчи шахсда давом эттирила бошланган. Бу каби ҳикоя услубининг ўзгариш ҳолатлари Қуръонда жуда кўп учрайди.

«Аллоҳ шундай Зотдирки, шомолларни юборур, бас, улар булутни ҳайдар, сўнг (Аллоҳ булутни) Ўзи хоҳлагандек ёюр ва (агар хоҳласа) уни бўлак-бўлак қилур, бас, Сиз уларнинг орасидан ёмғир чиқаётганини кўрурсиз. Энди қачон (Аллоҳ) уни Ўзи хоҳлаган бандаларига етказса, баногоҳ улар шод-хуррам бўлурлар» (Рум сураси, 48-оят).

«У шундай Зотки, Ўз раҳматининг (яъни ёмғирнинг) олдидан хушхабар қилиб шомолларни юборур. Қачонки улар вазмин булутларни кўтариб келгач, биз уни (булутни, чанқок) ўлик шаҳарга ҳайдаймиз. Бас унга сув-ёмғир ёғдириб, унинг ёрдамида ҳар турли мевалар чиқарурмиз. Биз ўликларни ҳам (ўз жойларидан) мана шундай чиқарурмиз. Шояд эслатма-ибрат олсангизлар» (Аъроф сураси, 57-оят).

«У Ўз раҳматининг (яъни, ёмғирнинг) олдидан хушхабар қилиб шомолларни юборган Зотдир. Биз ўлик шаҳар-масканларни тирилтириш ва Ўзимиз яратган кўплаб чорва ҳайвонлари ҳамда инсонларни суғориш учун осмондан пок сув ёғдирдик» (Фурқон сураси, 48-49-оятлар).

«Яна кеча ва кундузнинг алмашиб туришида ва Аллоҳ осмондан ёғдириб, унинг ёрдамида "ўлган" ерни тирилтирган ризқ-ёмғирда ҳамда шомолларнинг йўналтирилишида ақл юргизадиган қавм учун оят-ибратлар бордир» (Жосия сураси, 5-оят).

Сўнгги оятда осмондан сув кўринишида юбориладиган ризқ ҳақида гапириляпти. Асосий эътибор ёмғирнинг айланишига сабаб бўладиган шомолларнинг ўзгаришига қаратиляпти.

«(Аллоҳ) осмондан сув (ёмғир) ёғдирганида, жилғалар тўпланиб-тошиб, оқиб, бу сел ўз устида кўпикларини ҳам кўтариб келур. (Одамлар) зеб-зийнат ёки асбоб-ускуна яшаш учун ўтда эритадиган нарсамаяданлардан ҳам шунга ўхшаш кўпик (чиқинди пайдо) бўлур» (Раъд сураси, 17-оят);

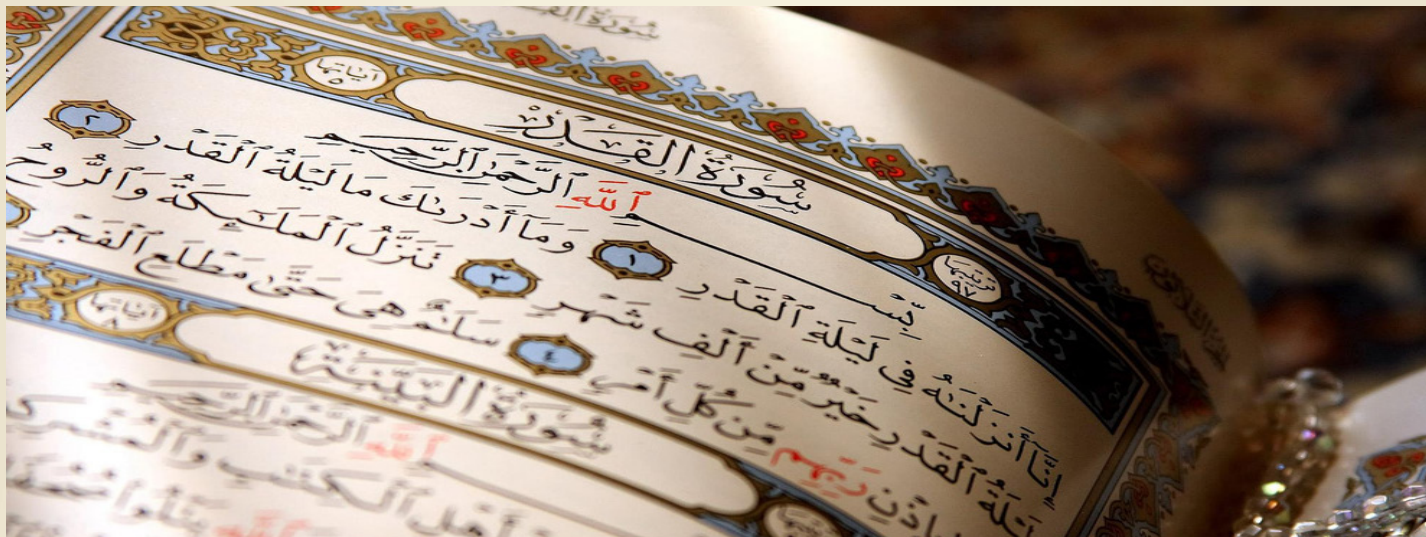
«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом, у мушрикларга) айтинг: Хабар берингиз-чи, агар (баногоҳ ичар) сувларингиз (Ер тубига) сингиб кетар бўлса, у ҳолда (Аллоҳдан ўзга) ким сизларга оқар сув келтира олур?!» (Мулк сураси, 30-оят);

«(Эй Муҳаммад алайҳиссалом), Аллоҳ осмондан сув (ёмғир-қор) ёғдириб, уни Ердаги булоқлар-чашмалар қилиб оқизиб қўйганини кўрмадингизми? Сўнг у (сув) нинг ёрдамида ранго-ранг экин-тикин чиқарур» (Зумар сураси, 21-оят)

«Яна Биз у (ер)да хурмозор ва узумзор боғларни (пайдо) қилдик ва унда булоқларни оқизиб қўйдик» (Ёсин сураси, 34-оят)

Булоқларнинг аҳамияти ва улар ёмғир сувлари билан суғорилиши ҳақида сўнгги уч оятда маълумот бериляпти. Шу ўринда бир сония тўхтаб, қуйидаги фактларга эътибор бериш ва Ўрта асрларда булоқлар ер ости сувлари билан суғорилади, деган фикр устун бўлгани ва буни ҳатто Арасту ҳам илгари сурганини унутмаслик керак. Бутунжаҳон Энциклопедияси китобида Гидрология (Hydrologie) мавзусини изоҳлар экан, Франция Астрономия миллий маркази ўқитувчиси М.Р.Ремениерас (M.R. Remenieras, Ecole nationale du Genie rural, des Eaux et Forêts) гидрологиянинг асосий босқичларини санаб ўтади ва қадимгилар, хусусан Яқин Шарқ халқлари томонидан ясалган улкан суғориш мосламаларини мисол келтиради. Лекин бу мосламалар нотўғри тасаввурга асосланиб қурилгани учун кўп фойда бермагани ҳам айтиб ўтилади. Муаллиф яна давом этади:

«Фақат Уйғониш даврига келибгина (тахминан 1400 ва 1600 йиллар ораси) фалсафий қарашларга асосланган нотўғри маълумотлар ўрнини илмий кузатувлар натижасида олинган ҳулосалар эгаллади. Леонардо да Винчи (Leonardo da Vinci, 1452-1519) Арастунинг фикрини инкор қилди. Бернард Палисси

(Bernard Palissy) ўзининг «Табиий ва сунъий фавворалар ва сувларнинг табиатда айланишига оид ажойиб кашфиёт» (Discours admirable de la nature des eaux et fontaines tant naturelles qu'artificielles, Paris, 1570) китобида сувнинг айланиш жараёнини тўғри изоҳлаб берди ва булоқлар ёмғир сувлари билан суғорилишини аниқлади».

Мана шу сўнгги жумла Қуръоннинг «Зумар» сураси 21-оятдаги фикрни тасдиқлайди, Қуръонда ҳам булоқлар ёмғир сувлари билан суғорилиши ёзилган.

«Нур» сурасининг 43-ояти ҳам ёмғир ва чақмоқ мавзусига бағишланган: «Аллоҳ булутларни ҳайдашини, сўнгра уларни бирлаштиришини, сўнгра уларни устма-уст қилишини кўрмадингизми? Сўнг (булут) орасидан ёмғир чиқаётганини кўрурсиз. (Аллоҳ) осмондан — ундаги (булутлар) тоғидан дўл ёғдириб унинг (зиёнини) Ўзи хоҳлаган кишиларга етказур ва Ўзи хоҳлаган кишилардан нари кетказур. Унинг чақмоғининг ёруғлиги (қараган) кўзларни кетказгудек бўлур».

Кейинги парча эса бироз қўшимча изоҳ талаб қилади:

«Сизлар ўзларингиз ичадиган сув ҳақида ҳеч ўйлаб кўрдингларми? Уни булутлардан сизлар ёғдирдингларми ёки Биз ёғдиргувчимизми?! Агар Биз хоҳласак, уни шўр қилиб қўйган бўлур эдик. Бас, шукр қилмайсизларми?!» («Воқеа» сураси, 68-70-оятлар)

Аллоҳ чучук сувни хоҳласа шўр сув қилиб қўйиши мумкинлиги илоҳий қудратга ишора. Илоҳий қудрат шунингдек булутлардан ким ёмғир ёғдириши, инсон хоҳласа ҳам бу ишни қила олмаслиги билан яна бир марта таъкидланяпти. Бизнинг давримизга келиб замонавий илм-фан технологиялари ривожланиши натижасида бугун сунъий равишда ёмғир ҳосил қилиш мумкин. Шунга асосланиб Қуръондаги оятни ёлғонга чиқарса бўладими?

Жавоб аниқ — йўқ, чунки бу борада инсоннинг имкониятлари қанчалик чегаралангани ва сунъий ёмғир ҳосил қилишда замонавий технологиялар атрофдаги кўплаб табиий ҳолатларга боғлиқ экани ҳеч кимга сир эмас. Франция метеорология хизмати мутахассиси М.А.Фаси (М.А. Fasy) Бутунжаҳон Энциклопедиясининг «Ёғингарчиликларнинг тушиши» (Precipitations) бобида шундай деб ёзади: «То булут ўз эволюциясининг маълум

босқичига чиқмагунча (вояга етмагунча) ёки ёмғир булутига хос зарур хусусиятларга эга бўлмагунча ҳеч қачон бу булутда сунъий равишда ёмғир ҳосил қилиб бўлмайди». Демак, то булутда маълум табиий ўзгариш рўй бермас экан, инсон ҳеч қачон техник воситалар ёрдамида унда сунъий равишда ёмғир ярата олмайди. Агар бунинг имкони бўлганида Ер қуррасида қурғоқчилик муаммоси қолмаган бўларди, ваҳоланки бу муаммо ҳалигача тугатилган эмас. Ёмғирга ҳўжайинлик қилиш ва об-ҳавони инсон хоҳишига кўра бошқариш орзулигича қолиб кетишини замонавий илм-фан ҳам тан олди.

Инсон ўз хоҳишига кўра табиатда сувнинг айланиш жараёнига аралашини, унинг босқичларини ўзгартира олиши, тезлаштириши ёки секинлаштириши имконсиз. Табиатда сувнинг айланиш жараёни гидрологияга оид замонавий кузатишлар асосида қуйидагича изоҳланиши мумкин:

Қуёшнинг нурларидан келадиган иссиқлик таъсирида денгиз сувлари ва ернинг устки қобиғига чиқиб қолган ер ости сувлари буғланади. Ҳосил бўлган буғ атмосферага кўтарилади, у ерда конденсацияланади ва кейин булутларга айланади. Кейин шамолларнинг аралашуви рўй беради ва улар турли масофалардаги булутларни ҳаракатга келтиришади. Булутлар бу босқичда ёмғир ҳосил қилмасдан туриб тарқалиб кетиши, ёки бошқа булутлар билан қўшилиб катталашиб, ёки кичик қисмларга бўлиниши, ёки ривожланиб кейин ўзи ёмғир ҳосил қилиши мумкин. Агар бу ёмғир денгизларнинг устига ёғадиган бўлса (Ер сатҳининг 70 фоизи сув билан қопланган), сувнинг айланиш жараёни тез орада яна такрорланади. Агар ёмғир қуруқликка ёғса, ўсимликлар улардан суғорилади, ўсиб-унади ва сувнинг маълум қисмини барибир атмосферага қайтариб беради. Қолган ёмғир сувлари ерга сингиб, ё ер ости йўллари орқали денгизларга бориб қўшилади, ёки булоқлар ва ер ости сувларига айланиб кейин барибир ернинг устига қайтиб чиқади ва яна буғланиб атмосферага кўтарилади.

Агар гидрологияга оид замонавий маълумотларни Қуръондан олинган юқоридаги оятларга таққослайдиган бўлсак, икки матн орасида ажойиб уйғунлик борлиги кўзга ташланади.

МУСУЛМОН ИСРОФГАР БЎЛМАЙДИ

Бугун ҳаммамиз исрофгарларнинг исрофгарига айланиб кетдик. Деярли кўп нарсаси, у қимматли ёки арзон, аҳамиятли ёки аҳамиятсиз, нодир ёки сероб, ҳамма нарсаси барабарига исроф қилинган. Хонадонларимизда ортиб қолган таомлар ташлаб юборилмоқда. Ахлат уюмлари орасида энг азиз неъмат бўлмиш нон ҳам пайдо бўлгани ачинарли. Тўйлар, байрамлар, тантаналар ва бошқа маросимлардаги исрофгарчиликлар ҳақида гапирмасам ҳам бўлади. Ёйишга яроқли қанча неъматлар увол бўлиб кетади. Бут-бутун, ҳали кийишга яроқли кийимларимизни, пойабзалларимизни “урфдан қолди” деган сабаблар билан чиқариб ташлаётимиз. Бошқалардан ортида қолмаслик учун деярли янги уйларни бузиб, ўрнига бошқасини қуряпмиз.

Ҳаётимиз учун энг зарур неъмат бўлган сув исрофи ҳаммасидан ошиб тушяпти. Ҳозир жаҳонда ичимлик суви муаммоси энг биринчи даражали ташвишлардан бўлиб турибди. Бугунги кунда дунёда 1.100.000.000 киши ёки жами аҳолининг олтидан бир қисми тоза ичимлик сувига муҳтож. Ҳозирги пайтда жами 470 миллион киши сув тақчиллиги кескинлашган минтақаларда, 2,4 миллиард киши эса, сув тозалаш қурилмалари ва дренаж тизими орзулигича қолаётган ўлкаларда яшайди. Яна йигирма йилдан кейин сув етишмайдиган ўлкаларда яшовчилар сони олти барабарга кўпайиб, уч миллиард кишига етиши кутилмоқда. Сифатли ичимлик суви етишмаслигидан жаҳонда йилига ўн миллион киши касалланиб, нобуд бўлаётир.

Дунёнинг жуда кўп мамлакатларида миллионлаб одамлар тоза ичимлик сувига ташна, бир челақ сув учун жанжал-можаролар бўлаётган бир пайтда бизлар тоза ичимлик сувини жўмрақлардан оқизиб қўйяпмиз. “Нега бундай?” десангиз, “совуқда музлаб қолади”, деб баҳона топамиз. Тоза ичимлик суви билан экинларимизни суғорамиз, машинаимизни ювамиз, ичимлик сувини салқинлатиш учун ҳовлиларимизга, кўчаларимизга сепамиз. Таҳорат ва ғул қилишда одамларнинг қанчалар сув исроф қилаётганини кўрганда айниқса тежамкорлик деган нарсани батамом унутилганига иқрор бўласиз. Ваҳоланки Сарвари коинот (алайҳиссалом) бир литрча сув билан таҳорат олганлар, ғулга эса уч литрча сув ишлатганлар. Бизларга ўхшаб бир марта чўмилиш учун ваннани тўлатиб сув сарфламаганлар.

Гугурт тежаш учун ёки хонани иситиш мақсадида газимиз кун бўйи ёқилганича қолади. Зарурати бўлмаса ҳам уйларимизда, хонадонларимизда, ишхонаимизда электр чироқлари соатлаб ёниқ туради, ҳеч ким кўрмаётган телевизорни ўчириб қўймаймиз, компютерларимиз зарурати бўлмаса ҳам ишлайверади. Ахир, ҳамма нарсанинг увол бор. Халқимиз “нимани хор қилсанг, ўшанга муҳтож бўласан”, дейди.

Жуда кўп ўлкаларда бўлганман, ўша ердаги одамларнинг исрофнинг олдини олиш, ҳар бир нарсани тежаб-тергаб ишлатиш борасидаги ишларини, тажрибаларини кўриб, биздаги исрофгарчиликлардан кўп марта ўқинганман. Саудия Арабистонининг аксари

мусофирхоналарида сув жўмрақларига махсус мослама ўрнатилган, қўлингизни жўмракка яқинлаштирсангиз, сув тушади, тортиб олишингиз билан келаётган сув таққа тўхтайдими. Бундай сув жўмрақларини Туркия ва Олмонияда ҳам, Финландия ва Эронда ҳам кўрганман. Жуда кўп мамлакатларда хонадонга кираверишдаги ёритиш чироқларига махсус реле қўйилган шекилли, калитни эшик қўлфига солиб, очгунингизгача чироқ ёниб туради, маълум вақт ўтиши билан дарров ўчади. Болгарияда бўлганимда, кўча ва йўлчалар четига ёнма-ён учтадан ахлат қутилари қўйилганини кўрдим. Таржимондан бунинг сабабини сўрасам, бири кераксиз ахлатлар учун, иккинчиси елим баклашкалар, халталар учун, яна бири эса қоғоз, латта, металл каби қайта ишласа бўладиган нарсалар учун экан. “Тежамкорлик бундоқ бўпти”, дея роса ҳавасим келганди.

Исроф жамиятнинг истисносиз барча табақалари орасида тузалмас бир дардга айланиб бўлди. Одамларимиз ҳатто исрофгарликлар билан мақтанадиган бўлишди. Болаларимиз катталардан ўрнак олиб, неъматнинг қадрини билмайдиган, нарсаларини бўлар-бўлмасга ташлаб юборадиган ҳолга келишди. Улар китоб-дафтарларини, ўйинчоқларини, кийим-бошини авайламайдиган, ота-оналари машаққат билан топган пул ва мулкни тежамайдиган бўлиб тарбия топяпти.

«Исроф» деганда кераксиз нарсаларга беҳуда пул сарф этиш, фойдасиз сарф-харажатлар ва ҳаракатлар тушунилади. Инсон табиатан исрофгарчиликка мойил жонзот саналади. Ҳар қадамда молини беҳуда сарфлайди. Машаққат ва ҳамма нарсадан ўзни қайтаришлар эвазига йиллаб йиққан молини ном чиқаришга қилинган кераксиз бир маросим, маърака учун бир кечада совуриб юборади. Бирор буюмнинг (масалан, улов, рўзғор ашёси ёки кийим-кечакнинг) арзонроғи тургани ҳолда бошқаларни лол қолдириш мақсадида энг қимматини сотиб олади, ҳатто «кимошди» савдосидан харид қилади.

Исрофнинг катта-кичиги йўқ. Бир замондош олим айтганидай, «Исрофнинг энг кичиги таом еган косангидеги ёғ юқини тозаламаслиқдир». Ном чиқариш, обрў қозониш, бошқалардан устун ёки пулдор эканини кўрсатиш учун уйларни ҳаддан ташқари ҳашаматли ва дабдабали қилиш, уларни хориждан келтирилган қимматбаҳо ашёлар билан жиҳозлаш, кийимнинг янги урф бўлгани (модадаги) изидан пул сочиш, зиёфат ва маросимларни бошқаларникидан бир неча баробар дабдабали, серчиқим қилиш ҳам давримиздаги исрофнинг кўринишларидандир.

Тошкент тўйхоналаридан бирида (!) ўтказилган «марҳумни хотирлаш» маросими дастурхонига тортилган неъматларнинг кўплигидан, ранг-баранглигидан, қимматбаҳолигидан ҳамма ҳайратда қолди. Ҳатто меҳмонлардан бири таажжубини яшира олмай: «Пул топибдию, аммо сал ҳаддидан ошибди-да» деди. Тўғри, унга мўл-кўл давлат берилган бўлса, инсончилик туфайли буни элга билдиргиси келади, катта

сарфлар билан ўзининг нималарга қодирлигини кўрсатмоқчи бўлади.

Лекин ҳамма ишда меъёр яхши, мўътадиллик яхши. Менга бойлик бериб қўйилибди, дея уни ҳар томонга сочавериш, айниқса буюрилмаган ишларга харжлаш савоб ўрнига гуноҳ эшикларини очиб юбориши мумкин. Бунинг ўрнига маҳалладаги ночор яшаётган бир фақир оиланинг кам-кўстини қилиб бериш, ўқиш ҳақи (контракт) пулини тўлай олмаётган бир талабага елка қўйиб юбориш, уйланиш учун маблағ топа олмай гангиб юрган бир ёш оиланинг мушкулини осон қилиш, қарзини тўлай олмаётган бир танишини қўллаб юбориш мумкин-ку!

Ҳаётини, эътиқодини нима қилиб бўлса ҳам бойиш, бу йўлда ҳар қандай ахлоқий меъёрлардан воз кечиш устига қурган Ғарбнинг расимол (капитал) дунёси ҳар ишда фақат ўз фойдасини кўзлайди. Исрофнинг олдини олиш уёқда турсин, гугурт чўпини ҳам одамларга текинга бермаслик учун қанчалаб керакли неъматларни йўқ қилади, уммонга улоқтиради ёки ёқиб юборади. Газетларда пўртахол ёки банан ҳосили кутилганидан ортиб кетса, унинг баҳоси тушиб, фойда камайиб кетишидан кўрққан сармоядорларнинг тонна-тонна неъматларни муҳтожларга тарқатмай, сувга оқизишганини кўп ёзишган. Яна шуниси ажабланарлики, улар меваларни одамлар сувдан чиқариб олмасин, деган хавфда соҳилларга ҳеч кимни яқинлаштирмайдиган соқчиларни ҳам тайинлашади.

Исрофгарликнинг охири надомат билан тугайди, ҳалокат билан якунланади. Исрофгар қанчалик бой бўлмасин, алал-оқибат барибир камбағалга айланади. Шамини кундузи ёндирган одамнинг туни қоронғу бўлади. Пулини, молини, бошқа неъматларни хор қилган киши оғир кунда ўзи ҳам хор бўлади. Тасаввур қилинг: бир

уй тўла оч-яланғоч одам ўтирибди. Уй совуқ, егани ҳеч вақо йўқ, хасталарга табиб чақиргани, доридармон олгани ҳам пул йўқ. Оила аъзоларининг барчаси ғамга ғарқ бўлган, ҳатто болаларнинг кўнглига шўхлик сиғмайди. Мана шу кўнгилсиз ҳолатнинг бош айбдори кераксиз ўринга мол сарфлаган, иқтисод, тежаш деган гапларни аллақачон унутиб юборган оила бошлиғидир. У «Пул мени эмас, мен пулни топаман», деб эртасини ўйламай топганини беҳуда совурган.

Исроф динимизда қаттиқ қораланган. Аллоҳ таоло айтади: «(Бахиллик билан) қўлингизни бўйнингизга боғлаб олманг! (Исрофгарчилик қилиш билан) уни бутунлай ёзиб ҳам юборманг!» (Ал-Исро, 29); «Улар инфоқ-эҳсон қилган вақтларида исроф ҳам, хасислик ҳам қилмаслар» (Фурқон, 67).

Абдуллоҳ ибн Аббосдан (р.а.) ривоят қилинади: «Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Сени икки хислат – фахрланиш ва исрофгарчилик хатога бошламаса, хоҳлаганингни еб, хоҳлаганингни ичавер», деганлар» (Имом Бухорий ривояти). Фахри коинот айтганларидек: «Енглар, ичинглар, садақа қилинглар, аммо исрофгарчилик ва фахрга ўтманглар»; «Ким ҳаётда тежамкор бўлса, зинҳор қашшоқликка тушмайди». Исрофгар жаннатга кирмайди, дейилган.

Тўғри, пулга, мол-дунёга муҳаббат қўйиш, пул устига пул йиғиш ёмон хулқлардан саналади. Аммо кераксиз ўринга пул-мол сарфлаш ҳам ақлга зид ишдир. Бир донишманд айтганидай, «саховатли бўл, аммо исроф қилма, тежамкор бўл, лекин бахил бўлма». Исроф сахийлик эмас, тежамкорлик бахиллик эмас. Тежамкор киши пулини керагидан ортиқча сарфламайди. Юз сўмга олинadиган нарсага ҳовлиқиб минг сўм тўламайди. Пулини фақат ҳаёти, рўзғори, эҳтиёжи учун зарур бўлган

нарсаларгагина харжлайди. Тежаган киши асло фақир бўлмайди, балки икки дунё саодатига эришади.

Имоми Аъзамнинг ғоят ибратли бир гаплари бор: «Хайр (яхшилик) ва эҳсонда исроф бўлмаганидек, исрофда ҳам ҳеч қандай хайр йўқдир». Дарҳақиқат, Аллоҳ розилиги йўлида ўзгаларга ҳар қанча хайр-эҳсон (яъни, яхшилик) қилсангиз ҳам ортиқчалик қилмайди, исроф бўлмайди. Аксинча ҳар қандай ишда исрофга йўл қўйсангиз, у ҳар қанча чиройли кўринмасин, ортида ҳеч бир яхшилик йўқ. Пулни ҳисоб-китоби билан сарф қилиш фойданинг ярмидир.

Исрофгарлардан бири Суқрот ҳакимга камбағал бўлиб қолганидан шикоят қилди. Суқрот ўша одамга шундай маслаҳат берди: «Исрофингга бир чегара қўйиб, пулингни тежа, ўзинг ўзингдан қарз ол, шунда аҳволинг ўнгланади». Улуғ донишманднинг тавсияси бугунги кунимизда ҳар қадамда исрофга йўл қўйса-да, яна ҳаёти ночорлигидан шикоят қилиб фиғони фалакка чиқаётган айрим кишиларга ишоратдек туюлмайdimи?

Исроф деганда фақат маблағ, бойлик ёки мулкни совуриш тушунилмайди. Қимматли вақтни беҳуда кетказиш, фойдали ишларга сарфламаслик ҳам исрофдир. Куч-қувват ва салоҳиятни эл-юртга ёки ўзига фойда келтирмайдиган нарсаларга йўллаш ҳам исрофдир. Соғлиқнинг қадрига етмай, тинкани қуритадиган ёки саломатликка хавф соладиган ишларга муккадан кетиш ҳам исрофдир. «Исрофнинг катта-кичиги бўлмайди», дейишади. Исрофнинг энг оғир гуноҳлардан эканини ҳис этайлик. Ҳамма ишда тежамкор ва тадбирли бўлиш мусулмон ахлоқининг зарур шартларидан эканини бирор сония ҳам унутмайлик. Шунда чин мусулмон бўламиз, чунки мусулмон исрофгар бўлмайди!

Аҳмад МУҲАММАД

КАТТА УРУШ НЕГА ОРТГА СУРИЛМОҚДА?

«Эрон феномени» ёки Ғарбнинг яна бир геосиёсий «ўйин»и

Алексей Синицин, NET-FAX бош муҳаррири: «Эрон қолган дунёга қарши» шамойилидаги ахборот уруши чўққисига чиқди. Давлатларнинг ёки ҳарбий-сиёсий тузилма (блок)ларнинг раҳбарлари зудлик билан Эронга қарши жабҳа очиш имкониятини рад этишаётганига афтидан ҳеч ким эътибор бермаяпти, шекилли. Можаронинг кўзда тутилган қатнашчилари баобўй идораларнинг пухта ўйлаб тарқатган «миш-миш»лари ва мўътабар мутахассисларнинг баёнотлари ёрдамида бир-бирларига ахборий зарбаларни беришапти.

Бир қарасанг, Британиянинг «Гардиан» газетаси ҳукуматдаги манбаига таяниб хабар беришича, АҚШ, Британия ва уларнинг иттифоқчилари Эроннинг ядро нуқталарига зарба бериш режасини тузаётган бўлади. Бир қарасанг, Исроил Миллий хавфсизлик кенгашининг собиқ бошлиғи генерал Гиора Айленд исроилликларнинг Эронга беражак зарбаси «енгилтаклик ҳисобланмайди», дея таъкидлаётган бўлади. Россия армияси Бош штаби бошлиғи Николай Макаров эса Россия чегараларида, шундоқкина Озарбойжон яқинида катта, ҳатто ядро уруши бўлиши мумкин, дея оловга мой қуяди. Эронликлар ҳам жим туришмаяпти — мана, олий мартабали генерал Амир-Али Ҳожизода «агар Эрон хавфсизлиги учун ташқаридан хавф туғилгудай бўлса», Эрон Ислом Республикаси ҳукумати олдиндан зарба беришга тайёрлигини эслатиб қўйди.

Келинг, уруш бошланиши хавфининг омилларини эмас, балки минтақалараро воқеаларнинг куч ишлатиш режасига қарши далилларни кўриб чиқайлик.

Александр Васяк, генерал-майор, ҳарбий мутахассис: Мен буларни соф ҳарбий ва сиёсий далилларга ажратиб чиққан бўлардим. Исроилда стратегик учоқлар мавжуд эмаслигини, чунки унга буларнинг шунчаки зарурати йўқлиги ҳақида олдинроқ айтган эдим. Лекин, ҳатто F-15, F-16 қирувчи-бомбардимончилар ёрдамида шиддатли зарба бериб ҳам Эрон ерости ядро нуқталари муаммосини ҳал этиб бўлмайди. АҚШ Эронга қарши ҳарбий ҳаракатлар олиб бориш учун тайёрга ўхшайди, лекин бундай кенг миқёсли уруш оқибатлари билан америкаликлар ва НАТО ҳали тўқнаш келишмаган. Эслаб кўринг: Афғонистонда толиблар зудлик билан партизан уруши бошлашди, Ироқ олдинги урушлар билан ҳолдан тойдирилганди, собиқ Югославия бўлса, Елсин атрофидагиларнинг кўндириши билан 1999 йили «НАТО бомбардимонлари қурбони» қисматига осонгина рози бўлақолди.

Дарвоқе, Россия тутган йўл ҳақида. Президент Медведев шохсупада бўлганида Россия Эронга С-300 зенит ракета мажмуалари етказиб бериш бўйича тузган 800 миллион долларли шартномани бажаришдан бош тортди. Лекин ҳозир вазият тамоман бошқача. Москва

яқинда Эронга радиоэлектроника кураши тезкор воситалари, жумладан, асосий вазифаси нур таратаётган нишонларни сушт ҳолда излаш бўлган «Автобаза» типдаги РЭБ мажмуалари етказиб берди. Тахмин қилиш мумкинки, Россия БМТ қарорига тушмайдиган бошқа қуро-яроғларни етказиб бериш бўйича музокаралар олиб бормоқда.

Алексей Синицин: Ҳақиқатдан ҳам, Исроилга тегишли ресурс бўлмиш «DEBKAfile»нинг жосуслик манбаларига асосланган контентда хабар қилинишича, АҚШ ва Исроил россияликларнинг Эроннинг исталган ҳудудига уюштирилаётган ҳаво ҳужумлари натижаларини кескин пасайтириб юборадиган «ELINT» жосуслик тизимининг қолган қисмларини Техронга етказиб беришидан ташвишда экан. Аммо, нега америкалик ва исроилликлар воқеаларни тезлаштириш учун, яъни эронликларнинг ядровий дастурларида қанчалик илгарилаб кетганига қарамай, Эрондаги нишонларга ҳужум қилишмайди?

Александр Васяк: Эроннинг ҳарбий йўл билан жавоб бериши, АҚШдаги сайловолди вазиятининг мураккаб ҳолатлари, нефт нархларининг назоратсиз ошиб кетиши ва ҳоказо каби жиддий қарши далилларига тўхталиб ўтирмайман. Барча ўйинлар «америкаликларнинг ракеталарга қарши мудофаа» тизими атрофида бўлиб, маълум вақт ўтгач, улар Россия-АҚШ муносабатларида юзага келадиган инқирозга бориб тақалади.

Эндиликда эса, АҚШ ўзининг ракеталарга қарши мудофаа тизими Қора, Баренц, Шимолий ва Болтиқ денгизларини ҳам қамраб олишини яшираётгани ҳам йўқ. Ўта шубҳали бўлса-да, аммо ягона баҳона бу ҳозирча «эроннинг ядровий-ракета хавфи» бўлиб турибди. Техроннинг ядро объектларига муваффақиятли уюштирилган ҳаво ҳужумлари Ироқ ва Сурияда бўлгани каби (бу масалани) кун тартибидан олиб ташланишига олиб келар эди. «Эрон хавфи» — Американинг Оврупадаги ракеталарга қарши мудофаа тизими тарғиботида «олтин тухум берадиган товук» кабидир. Душман қиёфасини шакллантириш оммавий ахборот воситаларида фойдаланишдан ташқари, мунозаралар жараёнида қўлланиладиган эски усул, Ғарбнинг катта сиёсати учун ўзига хос бир воситадир. Аммо, Эрон ядровий дастурининг ҳақиқий ҳолати махсус жосуслик хизматлари учун яхши маълум, айниқса исроилликлар мазкур дастурнинг қайси босқичда экани ҳақида жуда яхши хабардор. Афтидан, улар дастурдан ортиқ даражада хавотирда эмас.

Алексей Синицин: Ҳа, «Эрон иши» бор экан, иккита ядрога эга буюк давлатлар ўртасида гўёки «келишув» бордек, меҳрлари ошиб, бир-бирларига «шерикмиз» дея, янги «совуқ уруш» чегарасида мувозанатни ушлаб туришибди. АҚШ ва Россияда сайловлар бўлиб ўтиши билан бу қизиқарли ўйинга қизиқиш сўнди, дейлик.

Нима, шунда Эронга зарба бериш муқаррар бўлиб қоладими?

Александр Васяк: Йўқ, муқаррар бўлмайди. Эрон чекловлар билан бўғиб ташланган, мамлакатда миллий озчиликнинг норозиликлари портлай деб турибди, амалдаги ҳокимиятга қарши яширин муҳолифат мавжуд. Маълум вақт ўтгач, Ғарбга Техрондаги режимни алмаштириш керак бўлиб қолса, унда босиб олинган, бомбардимон қилиб ташланган, ундан ҳам ёмонроғи бошбошдоқликка фарқ бўлган Эрон керак эмас.

Бизга маълумки, Эрон Марказий Осиёга йўлак очиб беради. Шунинг учун, Эронни Ғарбнинг арзон энергетика базаси ва Шанхай Ҳамкорлик Ташкилотига жамоавий қарши турадиган мамлакатлар уюشمаси силсиласидаги муҳим ҳалқа бўлиш ролига тайёрлашмоқда. Биринчи навбатда, Россия ва Хитойга қарши.

Алексей Синицин: Мулоҳазаларимиз мағзидан келиб чиққан ҳолда Эронни бомбардимон қилиш заруратини йўқотадиган учинчи муҳим сабабни ҳам айтишим мумкин. Айнан бугунги кунда Эрон “санитар қашқир” сифатида сунний мазҳабдаги подшоҳлик режимларини Ғарбга томон қувиш вазифасини ҳам бажармоқда.

Александр Васяк: Албатта, Яқин Шарқни “демократлаштириш” араб либераллари ўрнига Саудия Арабистони ва Қатардан андоза олган олган “ақидапараст”ларни ҳокимиятга олиб келмоқда. Аммо, табиийки, Яқин Шарқдаги шиаларнинг катта жамоаларига турли йўллар билан ҳомийлик қилиб келаётган Эрон ўсиб келаётган сунний ҳукмдорларнинг сиёсий иштаҳаларини тизгинлаб турибди. Улар орасида ҳозирги Туркия раҳбарлари ҳам бор. Ишончим комилки, Эрон атрофидаги воқеалар ривожини орасида албатта ҳарбий режалар мўлжали ҳам мавжуд. Аммо уни амалга оширишга ҳеч ким шошилмаётир. Ядро дастурига эга Эрон ўзининг “сир бермаслик”даги моҳирона ҳаракатлари, аниқ иззат нафси (амбицияси) ва назоратсиз баёнотлари билан Ғарб учун ва унинг муҳолифлари учун ҳам жуда керак. Фақат минтақа учун эмас, балки умумжаҳон геосиёсий ўйинлари учун ҳам керак.

Интернет материаллари асосида Абу Муслим тайёрлади

ИЙМОН ҲАЛОВАТИ

(МУСУЛМОН ЙИГИТНИНГ КУНДАЛИГИ)

(Давомли асарнинг боши 4-сонда)

Талабалик мазза экан. Сени тергайдиган, ақл ўргатадиган одамнинг ўзи йўқ. Хоҳласанг, лексияга кириб, домлаларнинг уйқу келтирадиган зерикарли маърузаларини тинглайсан. Хоҳламасанг, уч-тўрт улфат ётоқда тўпланиб, фарғонача палов ясайсан, хангамалашасан. Гоҳо қарта ташлашамиз, мусиқа тинглаймиз. Айримлар аста-секин ароқ ичишни, наша чекиб кайф қилишни бошлаб юборишди.

Айниқса оқшомлари қўлимиз-қўлимизга тегмай қолади. Кимдир кечагина танишган қизини етаклаб музқаймоқ егани, ё концерт кўргани жўнайди. Бошқаси дискотекага танса тушгани кетади. Яна кимлардир ётоқнинг ўзида базми-жамшид бошлаган. Факултетимиз талабаларининг аксарияти бадавлат ва баобрў хонадонларнинг арзандалари бўлгани учун ётоқхонамиз атрофида ҳатто бошқа институтларнинг қизлари ширага талпинган асаларидай тўзиб-изғиб юришади.

Хулласи кўп ўтмай бизга дарсга қатнашдан бўлак пойтахт ҳаётининг барча «жозоба» ва «лаззат»лари мойдай ёқиб тушди. Фақат гоҳи-гоҳида пул қурғур етмай қолиб бошланадиган нохушликларни ҳисобга олмаганда ҳамма иш аъло борар эди. Ота-онам жа қурумсоқ одамлар эмас. Ҳатто бувимлардан ҳам пайдар-пай пул келиб туришига қарамай, курсдошларим чўнтагидаги жарақ-жарақ «кўки» олдида ҳеч нарсга арзима қолади. Чунки институтимиздагилар асосан пулдор, дасти узун, мартабали мансabdорларнинг суюмли ўғил-қизлари бўлгани учун ота-оналари улардан ҳеч нарсани аямас, барча эркаликлари ва бебошликларига чидашар эди.

Умр бўйи ўқитувчилик қилган бувим «кўп пул жўнатсак, пойтахтда тергайдигани йўқлиги учун бузилиб кетади», деб менга юбориладиган маблағнинг бир меъёрда бўлишини назорат қилиб турар эдилар. «Мулла Мир Ашир, пулига ярашур» деганларидай, ҳисоб-китоб билан иш тутишга мажбур эдим. Шунинг учун кўпинча шаҳарнинг овлоқ ресторанларидаги шоҳона базмлардан, тунги ишратлар ва ишқий саргузаштлардан, катта-катта пул тикиб қимор ўйнашлардан ўзимни олиб қочадиган бўлдим. Шу сабабданми, бора-бора курсдошлар ичида яккаланиб қолдим. Улар энди мен билан унча ҳисоблашмас, давраларига кўпда чорлашмас эди. Ҳатто қизлар ҳам ёнимдан бурунларини жийириб, энсалари қотиб ўтадиган бўлишди. Бойвачча курсдошларим билан тенглашай десам, ҳамён қурғур кўтармайди. Кўрпага қараб оёқ узатиш керак. Бошим қотиб қолди...

* * *

Бугун ётоқхонанинг қизлар турадиган қаватида курсдошимиз Нигинанинг туғилган кунини нишонлаймиз. Соқолни яхшилаб қиртишладим. Оқ кўйлагимга гулдор қизил бўйинбоғимни тақдим. Кейин ёндаги дўкondан бармоқдай келадиган идишдаги фаранги атир харид қилдим. Ётоқдаги кенгина хонага кириб борганимда йигитлардан иккитаси айвончада чекиб суҳбатлашар, бир неча қиз эса дастурхон тузашда Нигинага ёрдамлашиб, шовқин-сурон кўтаришар эди.

Зиёфат бошланиб кетди. Курсдошларнинг бири қўйиб бири Нигинани табриклар, унга бахт тилар, кейин қўллардаги қадахни бўшатишга даъват қилар эди. Ичиб бўлинганидан сўнг табриклаган киши ўйнаб ёки ашула айтиб беради. Менинг қадахдаги маъданли сувни пайдар-пай бўшатаётганимни сезиб қолган йигитлар тўпалон кўтариб юборишди: «Э, бунақаси кетмайди, ўғил боламисан ўзи, менга қара, нима, тилакларимизга қаршимисан, суф сендақа талабага, қизлар ичиб турсаю, умримда ичмаганман, дейишга уялмасанг!» Охири қарорим қатъийлигига ишонч ҳосил қилишгач бироз ён беришга мажбур бўлишди: «Бўпти, ароқ ичолмасанг, манави пиводан сипқор. Маст қилмайди, ҳозир пивони боғча болалари ҳам ичяпти». Ноилож йигитлардан бири узатган қадахни бир кўтаришда бўшатдим. Ичимни нимадир ёндириб юборгандай бўлди. Кўзимдан ёш ҳам чиқиб кетди. «Боғча болалари ичаётган» пиводан негадир кўнглим беҳузур бўлиб, бошим чир айлана бошлади. Аҳволимни кўриб йигитлар қаҳ-қаҳ уришар, уларга қўшилиб қизлар ҳам ҳиринглашар эди.

Кейин нима бўлганини унча эслай олмайман. Ярим тунда томоғим қақраб, бошим торс ёрилай деб ўғониб кетдим. Қарасам, хонамизда ётибман. Каравотга, полга қайт қилиб ташлабман. Аҳволим жуда ночор эди. Шеригим Дилмуродни ўйотгани иймандим. Аранг ўрнимдан туриб, тумбочка устидаги жўмраги қадоқланган чойнакдаги совуқ чойни ютоқиб симирдим.

Эртасига билсам, ошналарим пивога ароқ қўшиб ичириб юборишган экан. Илгари ароқ ичмаганим учун тезда кайфим ошиб қолиб, роса томоша кўрсатибман. Курсдошларимга тоза маймун бўлибман. Ошналарнинг айтишича, қизлар мастлигимдан фойдаланиб, анча эрмак қилишибди. Мени ечинтиришибди-да ўзлари ҳам фақат ич кийимда қолиб мен билан танса тушишибди...

(Давоми келгуси сонда)

ҚУДДУС АМАКИНИНГ САБОҚЛАРИ

ТО'RTINCHI SABOQ KITOBLAR HAQIDA

ФАРЗАНДЛАРИНГИЗГА ЎҚИБ БЕРИНГ

Assalomu alaykum, mening asal-qand farzandlarim! Bugun sizlarga Allohning kitoblari haqida so'zlab beraman. Diqqat bilan quioq soling.

Sizlar doim kitob o'qiysiz va unda aytilgan gaplarga rioya qilasiz. Chunki u hamisha yaxshilikka chorlaydi. Yomonlikdan qaytaradi. Kitob – eng yaxshi ustoz, bilim xazinasi deyishadi.

Shunga o'xshab Alloh taolo ham insonlar yaxshi yashasin, savobli ishlar qilib jannatga kirsin, yomonliklarga, gunohlarga yo'l qo'yib do'zaxga tushib qolmasin, deb ogohlantirish uchun ularning yo'l boshchi rahbarlari bo'lgan payg'ambarlarga doimo o'z kitoblari yuborib turgan.

Avvalgi kitoblar 10-50 sahifa ko'rinishida bo'lgan. Keyinchalik Muso payg'ambarga «Tavrot» degan, Dovud payg'ambarga «Zabur», Iso payg'ambarga «Injil» degan kitob yuborilgan. Odamlar ularni o'zgartirib, uning buyruqlariga bo'ysunmay qo'ygandan keyin Alloh o'zining eng oxirgi kitobi – Qur'oni karimni payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga yuborgan. U kishi esa bu kitobni butun xalqlarga o'rgatib, ana shunga bo'ysunib yashashni tayinlab ketganlar. Bu kitob qiyomatgacha o'zgarmaydi, hamma musulmonlar unga amal qilib yashaydilar.

Payg'ambarimiz o'qish-yozishni bilmasdilar. Shuning uchun Alloh taolo Jabroil farishta orqali 23 yil ichida Qur'onni ozgina-ozginadan u kishiga yetkazgan va Payg'ambarimiz hammasini yodlab olaverganlar. U kishidan boshqa safdoshlari, ya'ni sahobalar yodlashni o'rganishgan. Shunaqa qilib, Qur'oni karimning oyatlarini hamma yodlab olgan. Ma'nosini o'rganib, unga amal qila boshlagan. Qur'on tushib bo'lgandan keyin odamlar juda ko'p yomon ishlardan voz kechib, ibratli, savobli ishlarni qila boshlashgan. Chunki Qur'on ular-

ni Allohning mukofotini olishga, jazosidan qo'rqishga o'rgatgandi-da!

Qur'onning bir jumla gapi «oyat» deyiladi. 3 oyatdan 286 oyatgacha bo'lgan alohida bobi «Sura» deyiladi. Qur'on arab tilidadir, shuning uchun uni o'qib, ma'nosini bilib olaman degan bolalar arab tilini o'rganishadi. Yaqinda namoz o'qishni boshlaydigan bo'lsangiz, sizlar ham Qur'ondan bir necha suralarni kattalar o'rgatganiday qilib yodlab olishingiz kerak bo'ladi. Chunki namozda tik turganda Qur'on suralarini o'qiysiz. Qur'onning ma'nosi boshqa tillar qatori o'zbek tiliga ham tarjima qilingan.

Qur'on Allohning kitobi bo'lgani uchun u juda ham tabarruk sanaladi. Shuning uchun uning nomiga «Karim», «Majid» degan so'zlarni qo'shib aytasiz. Uni tahoratsiz ushlamaysiz. Hamisha tokchalarda, javonlarda saqlaysiz. Ustiga boshqa kitoblarni qo'ymaysiz. Qur'oni karim turgan tomonga oyoq uzatib yotmaysiz. Uni yirtmay, varaqlarini buklamay, avaylab o'qiysiz. Agar biror varag'i yoki parchasi yerga tushib ketgan bo'lsa, avaylab olasiz, o'pib kitob ichiga joylab qo'yasiz.

Qur'oni majidni o'qigan va o'rgatganlar eng yaxshi musulmonlardir. Chunki boshqa kitoblarni o'qisangiz faqat o'zingizga foyda! Qur'oni karimni o'qisangiz ham sizga foyda, ham bu Allohga ibodat (xizmat) qilganga tenglashgani uchun Undan mukofot olasiz. Sizdan bir iltimosim bor, aziz bolajonlarim, Sizlar ham Qur'onni o'rganinglar, doimo o'qib yuringlar, boshqalarga ham o'rgatinglar. Yangi mashg'ulotimizga Qur'oni karimning birinchi – «Fotiha» surasini yaxshi o'rganib kelsangiz, Quddus amakingizni rosa xursand qilgan bo'ladingiz.

Эй Роббимиз, бизни ҳидоят
қилганингдан сўнг қалбларимизни
оғдирмагин ва бизга Ўз
ҳузурингдан раҳмат ато қилгин.
Албатта Сенинг Ўзинг кўплаб
ато қилувчисан.

Оли Имрон сураси, 8-оят

